

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

**INTEGRACE ROMSKÝCH ŽÁKŮ DEVÁTÝCH TŘÍD
ZÁKLADNÍCH ŠKOL DO UČŇOVSKÝCH OBORŮ**

Dita Predková

Katedra pedagogiky

Studijní program: Specializace v pedagogice

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

Studijní obor: B U-PVOV

PRAHA 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Integrace romských táků devátých tříd základních škol do učňovských oborů** vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum.....

Dita Predková

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Miroslavě Kovařikové, Ph. D.
za cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

.....
Dita Predková

ANOTACE

NÁZEV:

Integrace romských žáků devátých tříd základních škol do učňovských oborů

AUTOR:

Dita Predková

KATEDRA:

Katedra pedagogiky

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

Toto téma bakalářské práce jsem si nevybrala náhodně, ale dospěla jsem k němu díky své dlouholeté praxi ve školských zařízeních a možnosti přímé výchovné práce s romskými žáky.

Cílem bakalářské práce je zmapovat, jaká je schopnost romských žáků orientovat se ve výběru budoucího povolání, jejich cíle při dosažení sekundárního vzdělání a možnosti úplného středoškolského vzdělání. Kladla jsem si otázku, zda si romští žáci dostatečně uvědomují závažnost dalšího sekundárního vzdělání pro jejich budoucí výběr povolání a uplatnění na trhu práce.

Bakalářská práce je rozdělena do několika částí, kde se postupně zaměřuji na historii Romů, tradiční romskou rodinu, komunikační kompetence, mentalitu Romů a problematiku romského vzdělání. Praktická část práce obsahuje ověření výzkumných předpokladů. Pro vlastní výzkumné šetření byla zvolena forma dotazníků a rozhovoru. Vyhodnocením dotazníků a ověřením výzkumných předpokladů jsem dospěla k závěru, že mladí Romové si uvědomují nutnost dosaženého vzdělání v dnešní majoritní společnosti.

Jako přínos vidím, že je nutné u romských žáků uvědomění si, že svoji budoucnost tvoří svým možným dosaženým vzděláním a tím ovlivňují i kvalitu své budoucnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Romové – vzdělávání Romů – uplatnění na trhu – učňovské školství – kvalifikace – integrace

ANNOTATION

TITLE:

Integration of gypsy pupils from nine classes of elementary schools into apprenticeships

AUTHOR:

Dita Predková

DEPARTMENT:

Department of Pedagogy

SUPERVISOR:

PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

The topic of my bachelor's thesis wasn't chosen by chance. I came to it thanks to my long-lasting practice at different schools where I experienced educational work with gypsy pupils.

The aim of my thesis was to monitor the ability of gypsy pupils to be knowledgeable in the choice of their future career, what are their goals in secondary education and in possible high school education. I wanted to find out if these pupils realize enough the seriousness of their secondary education in their future career choice and finding employment.

The bachelor's thesis is divided into several parts, where I focus on the history of Gypsies, traditional gypsy family, communicative competences, gypsy mentality and problems of gypsy education. Practical part of my work consists of verification of research assumptions. For my own research I chose the form of a questionnaire and an interview. After the evaluation of questionnaires and checking the research assumptions I came to the conclusion that young gypsies realize the importance of education attainment in today's majority society.

The benefit is that gypsy pupils understand that their future is created by achieved education which influences the quality of their future.

KEYWORDS:

Gypsies – education of Gypsies – employment – apprenticeship – qualification - integration

OBSAH

1. ÚVOD.....	1
2. HISTORIE ROMŮ, DNEŠNÍ ČEŠTÍ ROMOVÉ.....	3
2.1 TRADIČNÍ ROMSKÁ RODINA, JEJÍ USPOŘÁDÁNÍ, VZTAHY A ZÁKONITOSTI.....	5
2.2 ROMSKÝ JAZYK A KOMUNIKAČNÍ KOMPETENCE.....	6
3. PROBLEMATIKA ROMSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	9
3.1 INTEGRACE ROMŮ.....	10
3.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A ČESKÁ ŠKOLA.....	11
3.3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC PRO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICCE.....	12
3.4 INDIKÁTORY STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY DO ROKU 2020.....	13
4. ŤÁK MINORITNÍHO ROMSKÉHO ETNIKA V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM PROCESU.....	15
4.1 PŘEDPROFESNÍ PŘÍPRAVA A KARIEROVÉ PORADENSTVÍ PRO ŤÁKY ROMSKÉHO ETNIKA.....	17
4.2 PODPORA A PŘÍPRAVA ROMSKÝCH ŤÁKŮ NA POVOLÁNÍ.....	19
4.3 ÚSKALÍ ŤÁKŮ ROMSKÉHO ETNIKA V OBDOBÍ ADOLESCENCE DOSPÍVÁNÍ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ.....	20
4.4 PŘIPRAVENOST A POSTAVENÍ ROMSKÉHO ETNIKA NA TRHU PRÁCE.....	22
4.5 DISKRIMINACE ROMŮ NA TRHU PRÁCE.....	24

5. PRAKTICKÁ ČÁST	
5.1 CÍLE, VÝZKUMNÉ PŘEDPOKLADY, METODY A TECHNIKY.....	25
6. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	
6.1 DOTAZNÍK PRO ŤÁKY ZŠ.....	30
6.2 DOTAZNÍK PRO STUDENTY SOU.....	32
6.3 REALIZACE ŠETŘENÍ.....	33
7. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	35
8. OVĚŘENÍ PŘEDPOKLADŮ.....	43
8.1 DISKUZE.....	46
8.2 PŘÍNOS PRO PRAXI.....	46
9. ZÁVĚR.....	48
10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	49
11. PŘÍLOHY.....	53

1. ÚVOD

Cílem mé práce je průzkum aktuální situace vzdělávání romských žáků v západočeském kraji, ve vybrané lokalitě Planá u Mariánských Lázní. Součástí mé práce je cílené terénní výzkumné šetření, které je zaměřeno na získání a zmapování postojů integrovaných romských žáků ke vzdělávání. Získám tak nutné podklady jejich postojů ke vzdělávání a hodnocení získaných znalostí a dovedností, které následně povedou k možnému uplatnění na trhu práce. Uvedené téma jsem si vybrala na základě zájmu o tuto problematiku, pracuji jako učitelka na základní škole. Vykonávám svoji pedagogickou činnost na druhém stupni ZŠ ve vybrané lokalitě Planá. S problematikou, která se týká volby povolání u romských žáků, se setkávám velmi často. Myslím, že je třeba kladnou motivací přispět ke zlepšení vzdělanosti romských dětí. Dále apelovat na rodiče romských žáků, aby podpořili své děti v dokončení svého započatého vzdělání.

V devátých třídách budu zkoumat jejich očekávání od budoucího vzdělávání na učilišti a dalšího uplatnění. Na učilišti se zaměřím na zjišťování informací napříč obory a ročníky ohledně oborového zaměření romských žáků, zda odpovídá výběr jejich představám, či jejich přirozenému a tradičně volenému oboru. Budu se též věnovat otázkám spojeným s možným pocitem znevýhodnění ve vzdělávání a jeho důvodům.

V dnešní době nabývá vzdělání stále více významů pro nezastupitelný přínos k profesní úspěšnosti v jejich životě a prožití kvalitního a plnohodnotného života. Vzdělání je budoucnost Romů (Drmotová, 2008, s. 15).

Dotazováním se romských žáků na SOU Planá zamýšlím potvrdit, či vyvrátit výzkumné předpoklady z teoretické části, která bude zaměřena na celkovou situaci vzdělávání romské menšiny v České republice.

Zaměřím se na profil romského žáka, jeho vzdělanostní šance při plynulém absolvování povinné devítileté školní docházky a současně v okamžiku opakování ročníku a jeho dalšího přechodu na učiliště.

Budu se zabývat důvody předčasného odchodu romských žáků z učiliště, které žákům brání v dalším postupu ve vzdělávání a uplatnění na trhu práce. Budu zkoumat motivační faktory romských žáků pro vzdělání – míru jeho atraktivity v jejich životě pro výběr budoucího zaměstnání, vliv generačně předávaných postojů, které jsou založeny především na zkušenostech.

S tím souvisí i vliv rodiny, který ne vždy dostatečným způsobem motivuje ke zvyšování kvalifikace, což představuje jednu ze základních strategických linií ve vzdělávání Romů v ČR. Dle MŠMT k nim patří podpora Romů ve vzdělávání na všech jeho stupních i po skončení školní docházky s cílem zlepšit jejich možnosti pracovního uplatnění, zlepšit tím jejich zaměstnatelnost a současně i sociální postavení, napomoci rozvoji romské kultury a tradic, podpořit postupné směřování společnosti v České republice k etnicky pestré a občansky jednotné společnosti a odstranit všechny formy diskriminace.

2. HISTORIE ROMŮ, DNEŠNÍ ČEŠTÍ ROMOVÉ

V této kapitole se věnuji vybraným charakteristikám romského národa.

Historie Romů velmi úzce souvisí s opuštěním země svého původu, a to Indie, ať po dobu usídlení v Evropě. Toto období se nazývá *ztracenou historií*. Pro toto období není nalezeno žádné písemné svědectví. Romové nikdy nepsali a netvořili žádné kroniky, ani jiné záznamy, ve kterých by se dochovaly písemné záznamy o životě svých předků. Pokud se nějaké zmínky o Romech v dochovaných kronikách nebo starých listinách našly, jejich autoři byli příslušníci jiných národů. Počátky vědeckého výzkumu romské problematiky se zpravidla kladou do 16. století, kdy byly uveřejněny první odborné příspěvky o romštině. Lingvistické práce díky svým pozoruhodným výsledkům od konce 18. století dlouho dominovaly, ať se teprve v 19. století badatelské zájmy o Romy přesunuly z tohoto jednostranného zaměření rovněž na oblast antropologickou, etnologickou a folkloristickou (Nečas, 1999).

Dle názorů lingvistů a historiků Romové postupovali z Indie v závislosti na geografických podmínkách přes Mezopotámii na Blízký východ do asijské části Turecka, kde se velká část Romů zastavila a setrvala asi tři století od 12. století do 15. století. Tato doba jim pomohla v první orientaci v nové kultuře a ulehčila pozdější postup do Evropy. V 15. století byli již Romové rozptýleni po celé Evropě. V evropském prostředí se Romové ocitli v nové, zcela zvláštní situaci, protože jejich skupinové neformální normy nebyly vřady v souladu s normativním a hodnotovým systémem okolního většinového obyvatelstva (<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>).

Abychom pochopili dnešní české Romy, je pro nás nutné se vrátit do historie, a sice do období Československa těsně před druhou světovou válkou. V této době na území dnešní České republiky žili Romové rozděleni do několika skupin. Nejpočetnější skupinou Romů se počítala tzv. skupina českých a moravských Romů. Tyto skupiny žily především usedle. Obtíva usídlených Romů spočívala ve vykonávání tradičních řemesel, mezi která patřila nejtypičtější řemesla vykonávána Romy. Nejrozšířenější bylo kovářství, kotlářství, šperkařství a košíkářství spojené s výrobou košťat.

Mezi menší skupiny Romů se počítali němečtí Romové - Sintové, ti ili převážně v německém pohraničí. Za nejmenší skupinu Romů byli považováni kočovní – olašští Romové. Jejich způsob obživy spočíval v drobném obchodě, ale i obchodování s koňmi. Tyto často četly z ruky a karet.

V červenci 1942 bylo vydáno nařízení o potírání cikánských zlořádů, v Německu toto nařízení bylo uvedeno v platnost v roce 1938.

Dne 2. 8. 1942 byl proveden první soupis všech *Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících cikánským způsobem života*. Do tohoto seznamu bylo zapsáno 6 500 Romů a tento seznam se stal platným údajem o počtu Romů žijících v roce 1942 na protektorátním území.

Holocaust protektorátních Romů byl soupisem a internací romských příslušníků do táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu, zakončen byl v cikánském táboře v Auschwitz – Birkenau.

Táborem v Letech u Písku prošlo za jeho existenci od srpna 1942 do května 1943 1308 osob. Do tábora přicházely celé romské rodiny a z plánovaného počtu 300 mužů byla kapacita tábora několikrát překročena, tábor byl zcela přeplněn. Důsledkem katastrofálního stravování a velmi špatných až téměř neúnosných hygienických podmínek spolu s nemocemi zemřela asi jedna čtvrtina vězňů Romů - je doloženo přibližné číslo 327 osob. Přes 500 osob bylo deportováno do koncentračního tábora v Osvětimi. V cikánském táboře v Hodoníně u Kunštátu od srpna 1942 až do srpna 1943 bylo internováno 1375 osob. V tomto táboře panovaly obdobné podmínky jako v Letech u Písku. Z těchto důsledků zde zemřelo 207 osob a do koncentračního tábora v Osvětimi bylo deportováno 800 vězňů.

Druhá světová válka s sebou přinesla téměř úplné vyhlazení Romů v Čechách a na Moravě. Nacistickou genocidu přetřilo asi 10 procent původního romského obyvatelstva, v českých zemích 600 osob.

V roce 1945 přicházejí do Čech Romové ze Slovenska. Nejprve do Čech přicházejí za prací muži, potom celé rodiny. Druhá vlna nastala z důvodu možnosti práce v dolech na Ostravsku, Karvině a Kladně. Romům byla nabídnuta prostřednictvím náboru práce, ubytování a další výhody jako možnost finančních půjček. Tato doba zaměstnanosti, která byla u mužů poměrně vysoká a u žen

neobvyklá, trvala do období osmdesátých let. Toto období lze nazvat obdobím *materiálního blahobytu*. Bylo to období, které Romům přineslo jistoty, které nikdy před tím neměli.

Změna režimu však pro Romy znamenala velký obrat k horšímu v ekonomické situaci a následně i sociální sféře. Romové byli mezi prvními, kdo v nových podmínkách po roce 1989 přišel o zaměstnání.

2.1 TRADIČNÍ ROMSKÁ RODINA, JEJÍ USPOŘÁDÁNÍ, VZTAHY A ZÁKONITOSTI

Romskou tradiční rodinu tvoří především široké romské příbuzenské vztahy. Cílem romské rodiny bylo vřdy především ochránit kař dého člena rodiny a zajistit ho ve dvou nejdůležitějších rovinách, a to jak na sociální, tak i ekonomické úrovni. Romská rodina fungovala vřdy velmi pruřně a byla schopna přijmout i další potřebné jedince, které uznalo společenství za potřebné. Tato funkce romské rodiny přetrvává stále. Vzniká tak široká rodina, ve které se se mnohdy zachovávají tradiční stereotypy. Zde funguje vnitřní řád, který se skládá z příkazů, tradičního chování, zvyklostí a obřadů, ve kterých Romové nacházejí identitu skupiny. Jedním z největších trestů je vyloučení z komunity. Zvláštní postavení v romské rodině měli staří lidé pro své řivotní zkušenosti a moudrost získanou věkem - byli v romské rodině vysoce ceněni. Vypovídá o tom romské přísloví „*Poslouchej matku a otce, protoř e snědli více chleba.*“ (romské přísloví)

Za poslední generace je však romská rodina velmi nestálá. V dnešní době často zaznamenáváme v romské rodině násilí na dětech, alkohol a drogovou závislost. Tyto faktory se stávají mnohdy příčinou zanedbávání dětí. Dřívě romská matka na svém dítěti lpěla, dnes v mnoha případech svým jednáním a nevhodným chováním zapříčiní, ře je jí dítě odebráno a umístěno do dětského domova, kde romské děti tvoří větší část celkového počtu pobývajících dětí. Častou příčinou bývá i socioekonomická situace a také vrozené vady, které jsou často způsobené nezodpovědným přístupem matky ke svému probíhajícímu těhotenství.

Dětství romských dětí je především kratší, tato situace je dána biologicky a tím přirozeně i rychlejším nástupem puberty. Děti bývají velmi často rychleji zapojovány do aktivního dění v romské rodině a do aktivit dospělých členů romské rodiny. Od útlého věku spolurozhodují o záležitostech dospělých a to vede k psychické zátěži mladistvých a předčasnému dospívání. Romové mají své děti velmi rádi a jsou k nim a také k sobě často v mnoha případech nekritičtí, což je důvodem, proč výchova dětí probíhá velmi často tvrdým způsobem.

Děti mají veškerou volnost a prožívají vše společně s rodiči a dospělými členy rodiny, kteří často před dětmi nemají zcela žádné tajnosti. V romských rodinách ve většině případů nemají děti svůj dětský bezstarostný život. A tento životní styl v romských rodinách také vede k předčasnému dospívání, které končí založením vlastní rodiny ve velmi nízkém věku.

2.2 ROMSKÝ JAZYK A KOMUNIKAČNÍ KOMPETENCE

Romský jazyk – romština - patří do skupiny indických jazyků. Tento jazyk však díky výrazným rozdílům v dialektu a nářečí není jazykem jednotným. Tyto rozdíly vznikly díky migraci Romů z Indie do Evropy. V současné době je romština v českém prostředí nahrazena romským etnolektem češtiny. Je to neustálená forma ne-vlastního jazyka. Tento jazyk obsahuje směsici slov z romštiny, které jsou doplněny slovy z češtiny. Při vyslovování českých slov je však používána romská výslovnost a v mnoha případech jsou využity romské mluvnické tvary, které jsou aplikovány na česká slova (Hübschmannová, 1993).

Každá romská komunita používá svoji specifickou výslovnost. I když stále Romové v České republice romštinu používají, její kvalita neustále klesá. Některé děti už romštinu neovládají. Porozumí jí pouze v pasivní rovině, ale využívají skladbu věty, která je typická pro romský jazyk. Často ji poté využívají i v češtině při mluveném slovním projevu.

Jazyková výchova romských dětí je v romských rodinách odlišná od pojetí jazykové výchovy v majoritní společnosti u nás. V české rodině se na dítě od narození cíleně komunikuje. Matka na dítě mluví, opakuje výrazy, vysvětluje

a jejím cílem je, aby dítě opakovalo výslovnost a pochopilo význam slov v některých případech vybrané k věku a vývoji dítěte, které vyrůstá v majoritní české rodině. S dítětem v romské rodině proběhne komunikace v případě, že je po něm něco požadováno. Dítě v romské rodině se učí jazyk odposlechem z komunikace, která se děje v jeho přítomnosti a širším kruhu rodiny s tím, že romské dítě není cílem při komunikaci.

Rozdíl v jazyce je možné také vyzorovat z obsahu slovní zásoby. Romský jazyk má asi přibližně 600 slov, ta jsou v mnoha případech mnohoznačná, obsahuje nepřesné pojmy a nápadné množství citoslovcí. Význam vět v romském jazyce je často pochopitelný až za kontextu doprovodných gest a mimiky obličeje.

Romský jazyk nemá uzákoněnou spisovnou podobu a nevyučuje se na školách. Romové ho však vnímají jako svůj mateřský jazyk.

Právě nízká jazyková úroveň českého jazyka je jeden z hlavních problémů ve vzdělávání Romů.

Základní otázkou při řešení nezaměstnanosti Romů je nízká kvalifikační struktura romského obyvatelstva. Vyplývá to ze vzdělání Romů. Kvalifikační úroveň, která je velmi nízká, je velkým hendikepem a trvale ohrožuje Romy v oblasti uplatnění na trhu práce, kde mají v současné době velký problém se uplatnit, jako nekvalifikovaná pracovní síla. Profese, v níž není kladen důraz na kvalifikaci, neustále ubývá, a poptávka po nekvalifikovaných pracovnících neustále klesá.

V komunikaci Romů se projevuje i romská mentalita. Velmi vyvinutá je empatie. Často nám říkají to, co chceme slyšet, aniž by se zabývali a obávali toho, jestli nám říkají pravdu či ne (SEKYT, 2008 in Šišková, 2008).

Lidé z majoritní skupiny si velmi často stěžují na problémy soužití v blízkosti romských rodin. Důvodem stížností na romské rodiny je jejich hlučnost, ale toto je jejich přirozené specifikum, životní styl. Romové jsou velmi temperamentní a jejich projev je velmi hlasitý a často provázený gestikulací. Členové romské minoritní skupiny žijí velmi často přítomností. Jsou to stále pozůstatky dřívějšího kočovného stylu života, kdy budoucnost byla velmi nejistá a také nejasná.

Na základě krátkého kontaktu velmi dobře odhadnou člověka, jeho schopnosti

a také zda mu mohou věřit - mají vrozenou intuici. *Jakoby dokázali číst postoj člověka z jeho nitra* (Pavlečková, 2004).

3. PROBLEMATIKA ROMSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Tato kapitola se zabývá možnými důvody neúspěchů ve vzdělávání romského minoritního etnika od předškolního věku do období adolescence. Dále se zmiňují o integraci romské národnostní menšiny do majoritní společnosti a o multikulturní výchově na českých školách. Je uveden i legislativní rámec vzdělávání v České republice, kde uvádím zásady a cíle vzdělávání.

PŘÍČINY VEDOUcí K NÍZKÉ KVALIFIKACI

Hlavní příčiny školní neúspěšnosti romských dětí shrnuje ve své práci například autorka E. Šotolová. (Šotolová, 2008)

1. odlišný jazykový vývoj
2. jiná kvalita plnění funkce rodinné výchovy
3. nedoceněný význam vzdělávání (u některých Romů)
4. nedostatečná příprava na školu
5. sociální izolace, která vede k nižší informovanosti dětí
6. nedostatečná připravenost učitelů pro práci s romskými dětmi

Jedním z důvodů, proč vzdělání Romů stagnuje, je, že v romských rodinách se mluví etnolektem češtiny nebo romsky a tím se komunikační schopnosti romských dětí snižují v rovině k vyučujícímu jazyku ve škole. Mateřskou školu navštěvuje jen malé procento romských dětí. Jeden z důvodů je výše poplatku za služby v tomto předškolním zařízení. Na předškolní výchovu jsou děti odkázány pouze v rodinách. V mnoha případech však tato příprava není dostatečná pro příští školní práci dětí.

Testy zjišťující školní zralost k nastoupení a začlenění do normální školní docházky nezohledňují etnické ani kulturní odlišnosti romských dětí. Část romských dětí bývá při těchto testech neúspěšná a následně jsou zařazeny v lepších případech do nultých ročníků, ale tyto třídy nejsou vůbec u základních škol

zřízeny, nebo do dřívějších zvláštních škol, nyní do škol praktických.

V regionech s větší koncentrací romské populace se zřizují ve spádových školách tzv. nulté ročníky společně pro romské a neromské děti předškolního věku, případně pro děti s odloženou školní docházkou.

Při vstupu do základních škol musí romští školáci překonávat jazykové, sociální i psychické bariery. Rozdíl mezi učitelskými výsledky romských a neromských žáků vedl v dřívějších letech k častému přeřazení romských žáků do tehdejších zvláštních škol, ty byly neomaleně označovány za *základní školy pro cikány* nebo přímo za *cikánské školy*. Ze základních a zvláštních škol pak jedna část mladistvých Romů odchází do učebních oborů, jen velmi malé procento na střední školy a větší část mladistvých na pracovní úřad *na podporu*. Jen velmi málo mladistvých Romů pokračuje ve studiu na vysoké škole, je to ve statistice zanedbatelný počet (Nečas, 1999).

Nízká kvalifikovanost Romů spolu s nezájmem o práci, špatnou pracovní morálkou, nepřiměřenými mzdovými požadavky se staly hlavními důvody, které v podmínkách transformující se ekonomiky připravily většinu Romů o jejich zaměstnání. Postupně se však objevují i některé nové faktory, jako diskriminace na trhu práce nebo neochota Romů využívat nabízených volných pracovních míst a setrávat místo toho na podporách v nezaměstnanosti (Nečas, 1999).

3.1 INTEGRACE ROMŮ

V zákoně č. 273/2001 Sb. národnostní menšinou rozumíme společenství občanů České republiky, kteří

- trvale žijí na území České republiky,
- odlišují se od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi,
- tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a současně za účelem vyjádření

- a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo,
- mají dlouhodobý, pevný a trvalý vztah k společenství žijícímu na území ČR.

Romové se počítají v České republice k druhé nejpočetnější národnostní menšině.

V září 2014 bylo Evropskou komisí zahájeno řízení pro porušení práva proti České republice ve věci nadměrného zastoupení romských dětí ve školách a třídách určených žákům s lehkým mentálním postižením. Po tomto řízení vláda přislíbila rozsáhlejší reformy. Byla přijata novela školského zákona a v platnost vstoupila 1. září 2016. Inkluzivní vzdělávání se tak pro všechny žáky stává hmatatelnou realitou. Reformní balíček zahrnuje zavedení podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, povinný rok předškolního vzdělávání pro všechny žáky a integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného vzdělávacího programu. To znamená zrušení zvláštních učebních osnov pro žáky s lehkým mentálním postižením.

(http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi./odjinud/amnesty/jak_je_na_tom_skolstvi/)

3.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A ČESKÁ ŠKOLA

Výchova k multikulturnímu porozumění, jak ji vymezuje současná školská legislativa, by měla vést k porozumění odlišných kultur, rozvíjet smysl pro spravedlnost solidaritu a zejména toleranci. Multikulturní výchova se úzce dotýká i problémů řešení mezilidských vztahů ve škole mezi žáky a učiteli. Ve škole se setkávají žáci z nejrůznějších kulturních a sociálních zázemí. Právě zde by mělo být vytvořeno takové klima, aby se příslušníci jak minorit, tak majorit cítili rovnoprávně a měli možnost poznávat vzájemně své kultury a pracovat společně na odstranění předsudků.

3.3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC PRO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Zákon 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) ve znění účinném od 1. 1. 2017 do 31. 8. 2017.

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky, část první obecná ustanovení:

ZÁSADY A CÍLE VZDĚLÁVÁNÍ

1. VZDĚLÁNÍ JE ZALOŽENO NA ZÁSADÁCH

- a) rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národností, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana,
- b) zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,
- c) vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání.

2. OBECNÉ CÍLE VZDĚLÁVÁNÍ

- a) rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními schopnostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení v průběhu celého života,
- b) získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání,
- c) pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,
- d) pochopení a uplatnění principu rovnosti žen a mužů ve společnosti,

- e) utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,
- e) poznávání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku,
- g) získávání a uplatnění znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad udržitelného rozvoje o bezpečnosti a ochraně zdraví.

([www.msmt.cz/dokumenty-3/skolský zákon](http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky_zakon))

3.4 INDIKÁTORY STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY DO ROKU 2020

Indikátory *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* (dále jen „Strategie“) míří na tři klíčové priority *Strategie*.

- Snižovat nerovnost ve vzdělání.
- Podporovat kvalitní výuku a učitele jako klíčový předpoklad.
- Odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém.

Snižování nerovnosti ve vzdělání se především zaměřuje na všechny základní segmenty vzdělávacího systému, předškolní, základní, střední, terciální a další vzdělávání. Indikátory se tedy nevěnují jen dostupnosti vzdělání, ale i výsledkům vzdělávání, zejména z pohledu vzdělávacího procesu a uplatitelnosti na trhu práce. Úroveň žákovské gramotnosti je měřena prostřednictvím mezinárodně srovnatelného šetření OECD PISA zahrnující čtenářskou, matematickou a přírodovědeckou gramotnost patnáctiletých žáků. Úroveň a výsledky středoškolského vzdělávání je možné hodnotit uplatnitelností absolventů v dalším studiu a další profesní kariéře. Pro hodnocení základních strategií je třeba měřit nejen *úspěšnost*, ale také *neúspěšnost* a postupně tuto neúspěšnost eliminovat.

Na úrovni středního školství hodnotíme prostřednictvím indikátoru osoby předčasně ukončující vzdělání a odbornou připravenost (předčasné odchody ze vzdělání) a podíl mladých lidí mimo vzdělání a trh práce. Oba tyto indikátory jsou mezinárodně porovnatelné a měří skupiny mladých lidí, kteří jsou nejvíce ohroženi na trhu práce a mohou mít problém s dalším sociálním zařazením.

4. TÁK MINORITNÍHO ROMSKÉHO ETNIKA V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM PROCESU

Romové patří nepochybně mezi minority, které jsou v řadě vnějších znaků odlišné od většinové společnosti. Tyto rozdíly přináší řadu problémů, rozladění, nesplněných očekávání, nepochopení apod. Často nerozumíme tomu, proč se příslušníci minority chovají zřetelně jinak, než očekáváme. Navzdory tomu musíme počítat s odlišnostmi, které se týkají vzájemných vztahů mezi minoritami a většinovou společností. Velmi často nás od minorit dělí předpojatost a předsudky. Jedná se však především o domněnky, které vznikají na základě zkreslené a nepřesné generalizace. Velmi často se tyto předsudky rozšiřují a tak je sdílí velká část lidí. Významně ovlivňují komunikaci mezi minoritami a většinovou společností. Jedním z nejdůležitějších úkolů je, se při práci s Romy oprostit od generalizací a předsudků, jinak se nám nepodaří navázat kvalitní vztah a komunikace bude dlouhodobě těmito předsudky narušena. Jednou z cest je zájem o kulturu, historii, jazyk a zvyklosti. Toto je jeden ze způsobů, jak poznat širší souvislosti romských táků a prostředí, ze kterého vycházejí. Je tedy nesmírně nutné, co nejlépe poznat společné a rozdílné prvky a na nich stavět. Je tedy třeba problematiku národnostních a etnických menšin včlenit do oblasti pregraduálního vzdělávání pedagogů, dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a karierního rozvoje.

Je nezbytné si uvědomit, že k základním hodnotám Romů patří po generace zachování, rozmnožování a pokračování života. Úcta k předkům a tradice vlastního rodu. Peníze a hmotné statky přicházejí až v současnosti, protože Romové neměli a nemají velký zájem o budoucnost. Všechny jmenované aspekty souvisejí s minulostí a především s historií romského etnika. S velkým respektem přistupují Romové stále k rodině, zde jsou zachována tradiční postavení členů romské rodiny. V tradiční romské rodině panuje stále jakási hierarchie postavení jednotlivých členů - vnímají postavení otce, matky, nejstaršího syna, snachy a generaci prarodičů. Zde je zásadní rozdíl chápání rodiny majoritou, tedy většinovou společností. Pokud si uvědomíme tyto uvedené rozdíly je zřejmé,

ťe model vzdělávání založený na prospěchu v budoucnosti nebude při práci s Romy příliš úspěšně aplikovatelný.

Ve školách je nezbytné posílit multikulturní výchovu, která může být prostředkem k integraci minorit v České republice. Učáci by měli především pochopit i jiná etnika, národy a skupiny. Součástí multikultury je i výchova k toleranci a přijímání odlišností. S ohledem na specifika Romů je nutné přijmout emoce, protože je to pro Romy jejich způsob vyjádření. Také tělesnou aktivitu a činnost. K práci s romskými uťáky musí tedy patřit jasné vymezení pravidel a společná tvorba těchto pravidel a také jejich naplňování. Je nutná trpělivost, opakování, empatické naladění pedagoga. Dále posílení mimoslovní komunikace a zaměření se na aktivity spojené s hudbou, tancem a pohybem. Pochopit výraznější vyjadřování emocí, blízkost tělesného kontaktu a také respekt k projevovaným emocím. Je faktem, ťe Romové si cenní vzdělání rozhodně méně než majoritní společnost. Vzdělání nepatří k tradičním hodnotám Romů a škola je vnímána jako *bílá* a represivní instituce. V některých případech vidí Romové ve vzdělání nebezpečí odcizení od vlastní romské kultury. Zde je třeba neustále budovat a posilovat vzájemnou komunikaci. Do vzdělání romských ťáků zasahuje také otázka vzorů a autorit a to jako pozitivní příklady, které dokazují reálné splnění cílů. Zde nepochybně platí, ťe motivace je jedním z nejdůležitějších činitelů efektivního učení. Toto platí pro všechny ťáky nejrůznějších etnik a národů. V případě Romů je třeba počítat, jak již bylo uvedeno, s nižší motivací ke studiu. U některých romských ťáků se jako další příčiny školní neúspěšnosti a tedy i dalšího uplatnění na trhu práce či ve společnosti jeví zejména odlišnost jazykového vývoje, dále kvalita plnění rodinné výchovy, nedostatečná příprava na školu a sociální izolovanost – ale nesmíme zapomenout, ťe mnohdy i nedostatečná příprava pedagogů a pedagogických pracovníků na práci s různými etnickými minoritami. Na tyto faktory bychom se měli zaměřit a zohlednit je, aby nevedly k rozvoji komplexů méněcennosti a nenávisti vůči škole, a jejím pravidlům. Podstatnou složkou výchovy a vzdělání obecně a v případě romských ťáků ještě významnější představuje ocenění a pochvala za provedenou práci. Zde by měl pedagog dodržet určitou hierarchii priorit při práci s romskými ťáky.

1. prvořadá je práce s motivací a využití aktivity žáka
2. sekundární je oblast výchovy
3. terciální je oblast vzdělávání

Uvedené pořadí bude u žáků z majoritní společnosti odlišné, protože je odlišně nahlíženo na význam školy a vzdělávání jako takového (Němcová, Kovářňová a spol., 2015).

4.1 PŘEDPROFESNÍ PŘÍPRAVA A KARIEROVÉ PORADENSTVÍ PRO ŽÁKY ROMSKÉHO ETNIKA

Metodika poradenských lekcí pro žáky středních škol napomáhá v řešení vzdělanostní otázky. Cílovou skupinu v poradenství tvoří mládež, která z větší části žije v sociálně vyloučených lokalitách a její život je ovlivňován sociálním vyloučením. Mládež, která se řadí do skupiny romské minority, má často odlišné vnímání, které se sociálním působením, ve kterém vyrůstá, prohlubuje. Mladí Romové jsou velmi často konfrontováni s existenčními problémy a nepochopením ze strany majority. Přetrváváním těchto problémů v sociálně vyloučených lokalitách a dalších trvajících přidružených aspektů se stává, že mladí Romové často ukončí své vzdělání nedokončením devátého ročníku základní školy - mají pouze dokončenou devítiletou školní docházku a navazující studium zavrhnou nebo ho předčasně ukončí. V individuálním poradenství jsou cílovou skupinou žáci vycházejících ročníků základních škol. Obecné informace týkající se navazujícího studia se předávají žákům zhruba od dvanácti let. Další cílovou skupinou jsou také rodiče žáků, kteří ukončují vzdělání na příslušných školách. S rodiči jsou řešeny otázky budoucího vzdělávání a profesního uplatnění jejich dětí, případně cesta navazujícího studia, kterou si žák může zvolit podle svých možností, které se odvíjí od úrovně předešlého studia. V mnoha případech se představy rodičů liší a od názorů dětí rozcházejí. Zde je třeba, aby poradenská služba podpořila rozhodnutí, které budou pro dobro dítěte.

ZÁSADY PORADENSKÉ PRÁCE PŘI PŘÍPRAVĚ NA BUDOUCÍ NAVAZUJÍCÍ STUDIUM SMĚŘOVANÉ K MINORITNÍMU ROMSKÉMU ETNIKU:

1. Posílit rozhodnutí žáka v rozhodnutí přejít na navazující studium, kladné splnění přijímacího řízení na vybraný studijní obor.
2. Přihlídnout při výběru dalšího studia na specifika a individuální potřeby každého žáka.
3. Zapojení osobní a sociální výchovy do profesního poradenství tak, aby se podpořily individuality a osobnosti jedinců pomocí technik, které rozvíjí komunikační dovednosti, týmovou práci, empatii a schopnost sebereflexe.
4. Rozvíjet především vztah ke svému budoucímu povolání a také rozvoj vlastní identity.

Náplní poradenských lekcí je žáky středních škol a středních odborných učilišť dostatečně motivovat, aby studenti zdárně započali, ale i dokončili započaté navazující studium. Dovednosti, které získávají během aktivit při studiu vybraného oboru, následně zvýší možnosti uplatnění na trhu práce. Tato poradenská aktivita si také bere za cíl podporovat co nejúspěšnější přechod romských žáků ze základního stupně vzdělání na vybrané navazující studium. Abychom předešli předčasnému ukončení studia u romských žáků, je třeba cílený monitoring a včasnou intervencí s těmito žáky předcházet u zmiňovanému předčasnému ukončení vzdělání mladých Romů. Jestliže romští žáci ukončí zdárně studium na střední škole nebo středním odborném učilišti, mají daleko větší výběr na trhu práce. Dokončení vzdělání vede i k odstranění bariér při získávání zaměstnání a mohou tak velmi dobře a cíleně bojovat proti diskriminaci na trhu práce.

Podpora je také poskytnuta rodinám, kde jsou nuceny řešit finanční náklady spojené se studiem jejich dítěte.

4.2 PODPORA A PŘÍPRAVA ROMSKÝCH ŽÁKŮ NA POVOLÁNÍ

Středoškolské vzdělání se stává běžnou součástí vzdělanosti v České republice. Na úplné střední vzdělání dosáhla více než čtvrtina obyvatelstva starší patnácti let. Toto je naměřená hodnota v majoritní části obyvatelstva.

U romské populace má méně než pět procent dokončené úplné střední vzdělání a minimálně toto vzdělání je požadováno na trhu práce. Příprava romské mládeže spočívá v edukaci a motivaci, aby se u mladých Romů vzbudil zájem o vzdělání. Svě budoucí povolání si romští žáci volí na základě zkušeností vzniklých v průběhu školní docházky a dané základní škole. V RVP ZV je obsah základního vzdělávacího programu rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. O možnostech profesního rozvoje se mluví v několika z nich.

1. jazyk a jazyková komunikace
2. člověk a společnost
3. člověk a jeho svět
4. člověk a zdraví
5. člověk a svět práce

Člověk a svět práce je postaven tak, aby přispíval k utvoření žití vnitřní a profesní orientace jak žáků minorit tak i žákům majorit. Tato oblast výuky se zaměřuje na praktickou část výuky. Koncepce této oblasti vychází z konkrétních žitívních situací, cíleně se zaměřuje na pracovní dovednosti a návyky. Doplnuje základní vzdělání o složku pro uplatnění člověka v dalším žití a ve společnosti. Tento obor je rozdělen na čtyři tematické okruhy:

1. práce s drobným materiálem
2. konstrukční činnosti
3. pěstitelské práce
4. příprava pokrmů

Na druhém stupni se zařazuje tematický okruh Svět práce zejména do osmých a devátých ročníků do školního vzdělávacího plánu. Jedním z důvodů je ten, že žáci získají informace, jak funguje trh práce.

4.3 ÚSKALÍ ŽÁKŮ ROMSKÉHO ETNIKA V OBDOBÍ ADOLESCENCE, DOSPÍVÁNÍ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Adolescence je považována za nejdůležitější a zároveň také jednu z nejnáročnějších vývojových etap v životě jedince, protože v tomto období dochází k jeho kompletní proměně. Obecně je ale toto období vnímáno jako přechod jedince z dětství do dospělosti, a často je označován jako druhá respektive konečná fáze dospívání (Vágnerová, 2005; Macek, 2003). Adolescence má tedy umožnit relativně hladký a bezproblémový přechod z období, „...*když je jedinec v mnoha obdobích života vyvážen z odpovědnosti za své činy, k období, kdy se již od jedince odpovědnost očekává jak ve smyslu práva, tak i ve smyslu plnění neformálních závazků.*“ (Konečný a Tyrlík, 2007, s. 73). „*V tomto období adolescence se tedy biologicky dozrálý jedinec učí být svébytným v plném smyslu slova. Nabývá určité zkušenosti, získává patřičné postavení, kvalifikuje se a legitimuje jako občan.*“ (Helus, 2004, s. 214).

V odborné literatuře je dospívání charakterizováno jako:

(Čačka 2000, s. 222):

1. jako přechod od nesamostatnosti k samostatnosti
2. od závislosti na dospělých k nezávislosti
3. od neodpovědnosti k morální zodpovědnosti
4. od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě
5. od učení řízeného z vnějšku ke stále výraznější míře samostatného studia a sebevzdělávání
6. od výchovy k převaze sebevýchovy
7. od poslušnosti a podřizování se požadavkům k nezávislosti a individualizaci

Jednotlivá stadia dospívání na sebe navazují takto, jak charakterizují dospívání autoři Čáp a Mareš. (Čáp, Mareš, 2000):

1. prepuberta (11-13 let)
2. puberta (13-15 let)
3. adolescence (15-20)

V tradičních romských rodinách bylo vždy rozhodnutí kolektivní, k rozhodování byly přizvány i malé děti, kať dý zde měl své slovo a konečné rozhodnutí bylo vnímáno jednotlivými členy jako vlastní, proto ani v dospělosti nepočítají romští adolescenti, ťe jejich rozhodování bude samostatné. Nesamostatné rozhodování a také neuvědomování si plné odpovědnosti za své skutky jsou častými faktory ovlivňujícími jejich zdraví a bezpečnost.

V období dospívání si na konci povinné školní docházky musí dospívající zvolit vlastní profesní orientaci. Ve své publikaci uvádí Čačka (Čačka, 2000) při slabé úrovni sebepoznání, nestabilitě zájmů a malé znalosti možností toto rozhodnutí za dosti obtížné. Jejich orientace je převážně na blízký časový úsek, budoucnost chápou mladí Romové spíše jako období nejrůznějších možností. Zralejší přístup v této oblasti mají chlapci, dívky se zajímají o vlastní popularitu a navazování mezilidských kontaktů.“ Sebehodnocení podle Čačky (Čačka, 2000, s. 270) „...*je nepřiléhavé a nevyrovnané. Romští adolescenti jsou k sobě buď zvýšeně kritičtí a často se podceňují, nebo u jiných často převládá ať nepřiléhavá sebedůvěra a sebepřeceňování.*“

Podle Čačky „*aby získal adolescent přijatelné sebevědomí, měl by být přiměřeně úspěšný ve všech třech ťivotních aktivitách.*“ (Čačka, 2000, s. 270)

1. v lásce (citová zralost a uspokojivý erotický vztah)
2. v práci (zaťívání ocenění výsledků)
3. ve hře (dostatek uspokojivých zálib, mimopracovní sebepotvrzení, znaky ťivotního stylu)

4.4 PŘIPRAVENOST A POSTAVENÍ ROMSKÉHO ETNIKA NA TRHU PRÁCE

Nezaměstnanost Romů je v České republice rozsáhlý a dlouhotrvající problém. Specifická míra nezaměstnanosti příslušníků romské minority se odhaduje na 45-50 procent. Jeden z charakteristických rysů nezaměstnanosti Romů je její dlouhodobost. Na trhu práce je dlouhodobě nezaměstnaných přibližně 70 procent Romů. Někteří Romové jsou bez pracovní příležitosti až několik roků. V tomto čase se prohlubují jejich materiální a sociální problémy. Zvýšením zaměstnanosti Romů lze v dlouhodobé perspektivě dosáhnout zvýšením úrovně vzdělání romských příslušníků. Zaměřit se na mládež a podpořit mladé Romy tak, aby měli motivaci dosáhnout úplného středoškolského nebo vysokoškolského vzdělání. Také účelně podpořit drobné podnikání mezi Romy.

Romové si stále neuvědomují fakt, že po roce 1989 dramaticky klesla poptávka na trhu práce o nekvalifikované pracovní síly. Na základě těchto zkušeností by měli starší Romové tedy rodiče a příslušníci romské komunity uvědomit své dospívající děti o potřebě dosáhnout lepšího vzdělání. Zatím se tak však neděje a na základě informací pedagogů odborných učilišť je jen malé procento romských žáků, kteří učiliště nebo studium na střední škole úspěšně dokončí. Dalším faktorem neúspěchu při studiu romských žáků je velká absence a to je důvodem v mnoha případech předčasného ukončení studia romských žáků. Další problém je, že do 1. ročníku mnohdy žáci ani nenastoupí, přestože byli řádně ke studiu přijati, nebo odchází během prvního ročníku ze své vlastní vůle. Romové se sami řadili do kast, ve kterých vykonávali profese těchto typů: kováři, koteláři, zpracování kůží, ošetřování koní, koňští handlíři, muzikanti, hrnčíři, košíkáři, pradleny, cihláři, šperkaři, věštili budoucnost.

1. KOVÁŘSTVÍ bylo nejtypičtější a nejstarší řemeslo. Romové se tomuto řemeslu věnovali po staletí a v malé míře se věnují do současnosti.

2. KOTLÁŘSTVÍ - celé rodiny Romů vyráběly měděné nádoby, kotle, kotlíky, pánve a talíře.

3. ŠPERKAŘSTVÍ - Romové byli vynikajícími klenotníky, byli to vlastně předchůdci dnešní výroby bižuterie - s tímto oborem úzce souviselo zvonařství.

4. ZVONARŠTVÍ - řemeslníci odlévali zvony a zvonky, také různé součásti biř uterie jako například spony do vlasů, spínadla, prsteny - jako materiál vyuř ivali mosaz, měř, cín, zinek a olovo.

5. KOŠÍKÁŘSTVÍ bylo další řemeslo, které Romové provozovali, vyráběli koříky z vrbového proutí jak pro hospodářské účely, tak koříky na uschování ručních prací, proutěný nábytek a koše na prádlo - toto řemeslo bylo propojeno s výrobou kořtat.

Romové měli velmi rádi koně, proto se také zabývali ořetřováním koní a koňským handlřřstvím. Romové byli vynikající muzikanti a řeny často věřtily budoucnost. Profesní zaměření úzce souviselo s usedlým nebo kočovným způsobem řivota Romů.

Dneřní Romové větřinou pracují v nekvalifikovaných dělnických profesích ve stavebnictví, vykonávají sezónní práce a pracují bez pracovní smlouvy *načerno*. Míra nezaměstnanosti romské minority je dramaticky větřší neř mezi členy majority.

Přičinou nezaměstnanosti je již několikrát zmiřovaná nekvalifikovanost. „*Diametrálně rozdílné odhady romské nezaměstnanosti jsou způsobeny absencí sjednocených definicí a metodologií, nicméně existuje konsensus, ře je několikrát vyšří neř nezaměstnanost u příslušníků větřšinové společnosti*“. (Kaplan, 1999, s.357)

Vzniklá nezaměstnanost Romů a špatné postavení na trhu práce má jeřtě několik vzájemně se ovlivřujících příčin. Předevřím je to nedostatečná motivace k práci. Za touto příčinou stojí rozřření romské rodiny, které své nezaměstnané členy podporují v základních potřebách a ti následně nemají potřebu pracovat.

Dalří příčinou je upřednostřňování práce *načerno*, kde je výhodou rychlá finanční odměna.

Nedostatečná kvalifikovanost (vzdělání) je tět velkým problémem.

Častý problém je také špatná dopravní dostupnost, protoře v mnoha případech mají Romové nízkou dopravní mobilitu a jsou závislí na autobusové nebo vlakové dopravě, která je často časově nevyhovující.

Dále je to zadlřženost romské populace a to vše je spojeno s diskriminací na trhu práce. Mezi nejčastější projevy diskriminací na trhu práce jsou nízké mzdy, nemořnost postupu, náročné pracovní podmínky nebo neoprávněné propouřtění.

Podklady z úřadů práce jasně poukazují na podstatně vyšší nezaměstnanost zejména u mladých Romů v porovnání s většinovou populací.

4.5 DISKRIMINACE ROMŮ NA TRHU PRÁCE

Příklad výběrového řízení na pracovní pozici s předpokladem vysokoškolského vzdělání. Tento průzkum uskutečnil Rom Pavel Bagár a uveřejnil jej na webových stránkách www.munimedia.cz.

Při výběrovém řízení má zaměstnavatel na výběr dva životopisy. Oba uchazeči jsou svobodní Brňané totožného věku, vzdělání a s čistým trestním rejstříkem. Jeden je Jan Singer a druhý Patrik Horváth. Kterému dá firma přednost?

„...Z vlastní zkušenosti vím, že vysokoškolský titul rozhodně není automatickou obranou proti diskriminaci. Předsudky a rasismus jsou přítomné ve všech společenských vrstvách,..." řekl pracovník IQ ROMAservis.

Podle občanského sdružení Multikulturní centrum Praha se diskriminace často projevuje už při výběrovém řízení. Jak ukázala studie CARGE, uchazeči s romsky znějícími jmény s obdobnými životopisy jako příslušníci majority mají několikanásobně menší šanci být pozváni na pohovor než lidé s česky znějícími jmény.

„Pokusil jsem se tedy tuto situaci potvrdit,“ řekl Rom Pavel Bagár a na server www.fajn-brigady.cz odpověděl na devětatdacet inzerátů na práci. Rozeslal jsem upravený životopis pod jménem Patrik Horváth s trvalým bydlištěm v Bratislavské ulici a dále životopisy se jménem Jan Singer. Na životopis se jménem Jan Singer odpovědělo dvacet inzerentů a na životopis se jménem Patrik Horváth šestnáct inzerentů. Inzerentů, kteří odepsali na oba životopisy, bylo čtrnáct. Průzkum tedy ukázal, že odezva není několikanásobně menší, jak tvrdí členové ze sdružení Multikulturní centrum Praha.

Vysoká míra nezaměstnanosti v romské populaci negativně ovlivňuje i postoje většinové společnosti vůči Romům. Podle SVIP část Romů úplně rezignovala účastnit se trhu práce, a tak získává práci nelegálně nebo se žijí alternativním způsobem. Jedná se však o část minoritní populace, ne o celek. *„Z vlastní zkušenosti vím, že kdo práci chce, ten si ji najde. Spíš než na barvě kůže záleží na chování, vyjadřování a oblékání,“* řekl Rom Pavel Bagár.

5. PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 CÍLE, VÝZKUMNÉ PŘEDPOKLADY, METODY A TECHNIKY

Cílem bakalářské práce je zjištění, jak se taci romského minoritního etnika zařadili po ukončení základní školy nebo základní školní docházky ukončené v nižším ročníku základní školy do následného sekundárního studia.

Při zkoumání jsem se především zaměřila na následné studium na Středním odborném učilišti tivitnostenském v místě výzkumu, a to v Plané, kde větší skupina respondentů navštěvuje nebo navštěvovala Základní školu.

Část respondentů ukončila základní vzdělání na základních školách v okresním městě Tachov. Zároveň bylo cílem výzkumu zjistit, jestli mají romští taci představu o tom, zda je jejich budoucí studium, které si vybrali z široké nabídky, dostatečně připraví na povolání, které díky studiu na SOU budou v budoucnu vykonávat. Dalším bodem zkoumání bylo, jak si poradili s výběrem následného sekundárního studia po ukončení základní školy a základní školní docházky.

Tato bakalářská práce by měla sloužit pedagogům a pedagogickým pracovníkům ZŠ Planá a Tachov a zároveň Střednímu odbornému učilišti tivitnostenskému v Plané.

V rovině základních škol se ptám, jak se minoritní romská mládež připravila za dobu školní povinné docházky ze socializační stránky na přestup na následné sekundární studium na SOU a po ukončení tohoto následného studia na zvládnutí náročného přechodu do pracovního procesu. Dále orientace romské mládeže na trhu práce, jestli jim studium pomohlo se lépe orientovat a zařadit na trhu práce a zda studium na SOU bylo prospěšné v rámci jejich dalších uplatnění.

Pro sběr dat jsem uplatnila kvantitativní šetření, metodu dotazníkového sběru dat. Sestavila jsem dva dotazníky s otázkami, které měly formu uzavřenou a polouzavřenou a jejich obsah směřoval k dané problematice.

První dotazník je směřován k žákům základní školy, obsahuje devět otázek, na které žáci odpovídají anonymně. První dvě otázky v tomto dotazníku jsou identifikační a obsahem zaměřeny na pohlaví a bydliště respondenta. Zbývající otázky byly typu polouzavřeného a zaměřila jsem je na problematiku volby budoucího sekundárního vzdělání a profesního povolání. Záměrem tohoto dotazníku bylo ověření výzkumných předpokladů týkajících se představ o budoucím povolání žáků základních škol.

Druhý dotazník byl také kvantitativního charakteru. Respondenti, kteří se výzkumného šetření zúčastnili, byli žáci Středního odborného učiliště žitovského v Plané a navštěvovali první ročník následného sekundárního studia. Pro tento dotazník jsem vytvořila šest otázek, které měly formu uzavřenou a polouzavřenou a byly typu ověřujícího. Otázky byly směřovány především na studijní obor, zda byl výběr studijního oboru zdařilý a o nutnosti dokončení sekundárního studia. Tyto otázky směřovaly k ověření výzkumných předpokladů týkajících se sekundárního vzdělávání romských žáků a následného uplatnění na trhu práce.

ČASOVÝ HARMONOGRAM PRO DOTAZNÍKOVÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

1. PŘÍPRAVA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ – jeden měsíc (prosinec 2016)
2. VÝZKUMNÁ ČÁST, SBĚR DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ – jeden měsíc (leden 2017 - období, kdy žáci intenzivně přemýšlí nad budoucím povoláním a nad přihláškami na střední odborná učiliště a střední školy různého odborného zaměření)
3. ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKŮ PRO BAKALÁŘSKOU PRÁCI – dva týdny

Výběr respondentů pro šetření, který byl podroben výzkumu, se skládal pouze z romských žáků, kteří ukončili základní vzdělání ve školním roce 2016-2017 a to 7. a 8. ročníkem základní školy a splněním devítileté školní docházky - nemají však ukončenou základní školu 9. ročníkem. Důvodem je alespoň jedno opakování ročníku na jednom ze dvou stupňů základní školy za dobu povinné školní docházky nebo v několika případech na obou stupních

vždy jednou. Dále romští žáci, kteří mají ukončenou devítiletou docházku řádně bez opakování ročníku, a to devátým ročníkem za předpokladu, že ani jednou ročním neopakovali.

Celkový počet oslovených žáků byl 58 respondentů. Tento počet představuje žáky Základní školy v Plané a základních škol v Tachově. Celkem byly v Tachově osloveny tři základní devítileté školy. Z tohoto počtu bylo 28 dívek a 30 chlapců, kteří řešili stejný problém, a to výběr následného sekundárního vzdělání. Za účelem výzkumu byly romské mládeži rozdány dotazníky.

Druhý vzorek respondentů se skládal z žáků 1. ročníku Středního odborného učiliště žitovského v Plané. Na tomto učilišti jsem oslovila vzorek 16 žáků, kteří byli ochotni se dobrovolně zúčastnit a spolupracovat na výzkumu pro tuto bakalářskou práci. Tento vzorek žáků prvního ročníku SOU-žitovského má trvalé bydliště v celém okrese Tachov. Přesto větší vzorek romských dětí je absolventů Základní školy v Plané. Toto učiliště je pro žáky velmi dobře dopravně dostupné a nemusí tedy pobývat mimo rodinu ve školských zařízeních a tím romské rodiny nemusí řešit leckdy tíživou ekonomickou otázku, protože náklady na ubytování nezatěžují rodinný rozpočet. Volí tedy toto učiliště mnohdy z ekonomických důvodů, a to ve většině případů bez ohledu na skutečnost, zda je bude následné sekundární studium uspokojovat a stane se jejich budoucím povoláním. Mezi respondenty SOU bylo i několik respondentů základních praktických škol, kteří zde nastoupili studium v příslušných oborech určených pro navazující sekundární studium pro absolventy praktických škol. Na Středním odborném učilišti žitovském jsem za účelem spolupráce oslovila pedagogy a pedagogické pracovníky a získala formou rozhovoru informace jak o celkovém průběhu studia, tak o počátečním zařazení romských žáků do prvních ročníků studijních oborů, které střední odborné učiliště nabízí ke studiu a následné propojení s praxí, kterou budou budoucí absolventi vykonávat po úspěšném zakončení studia na SOU, které vrcholí závěrečnou učňovskou zkouškou. Dále po ukončení výběrem pracovní pozice na trhu práce.

Zajímala mě problematika přístupu žáků SOU ke studiu příslušného oboru, zda obor, který si zvolili v devátém ročníku základní nebo praktické školy jako sekundární vzdělávání, je z jejich pohledu správná volba. Jestli mají již v průběhu studia představu o povolání, které si zvolili, a zda předběžně hledají na trhu práce vhodnou profesi pro svůj přehled do budoucna. Jestli zvažují ukončení středního odborného učiliště po složení učňovské zkoušky v příslušném studijním oboru. Další otázka směřovala o představě finančního ohodnocení za odvedení kvalifikované práce, ke které směřovalo studium a odbornost v rámci studijního programu na středním odborném učilišti, které si vybrali. Zda žáci minoritního romského etnika, kteří navštěvují učiliště, kde proběhl výzkum, uvažují o dalším studiu, které bude ukončeno maturitní zkouškou a získají tak úplné středoškolské vzdělání a tím větší možnosti uplatnění na trhu práce. Toto však platí pro studenty, kteří ukončili svoje základní vzdělání devátým ročníkem a mají ukončeno základní vzdělání a ne pouze dokončenou povinnou docházku na základní škole.

Za účelem mé bakalářské práce jsem oslovila ředitelství Základní školy v Plané, kde vykonávám svoji dlouholetou praxi. a pro objektivitu celého výzkumu jsem oslovila základní školy v Tachově v počtu tří. Sběr dat pro moje výzkumné šetření probíhal v časovém rozmezí po dobu jednoho měsíce na uvedených základních školách. Chtěla bych podotknout, že spolupráce byla účelná a všechny oslovené základní školy byly od počátku na mém projektu v rámci bakalářské práce zainteresované spolupracovat. Téma bakalářské práce se jim jevilo jako přínosné a výsledky výzkumného šetření velmi zajímavé a pro pedagogickou praxi velmi dobře uchopitelné - jak jsou žáci minoritní romské etnické skupiny schopni se sociálně zařadit do prvních ročníků následného odborného studia. Jak se dokážou přizpůsobit životní změně, která obnáší nové zkušenosti jak s novým kolektivem, tak pedagogy a pedagogickými pracovníky a jak probíhá zásadní změna jejich studijních návyků a zvyklostí, na které byli žáci zvyklí z příslušných základních škol.

K výzkumu byly zvoleny tyto **metody** k ověření výzkumných předpokladů

Byla zvolena *metoda kvalitativního a kvantitativního šetření*

a tyto techniky: *dotazník, rozhovor.*

Výzkumné předpoklady, ke kterým jsem došla na základě prostudované literatury, vlastních pedagogických zkušeností z mé praxe, rozhovory s rodiči a učiteli základní školy, a též s pedagogy a pedagogickými pracovníky, kteří působí jak na základních školách, tak na Středním odborném učilišti v Ivnostenském.

P1: PO UKONČENÍ ZÁKLADNÍ POVINNÉ DOCHÁZKY SI VE VĚTŠÍ MÍŘE MLÁDEŽ MINORITNÍHO ROMSKÉHO ETNIKA VYBÍRÁ PRO SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ.

P2: MLADÍ PŘÍSLUŠNÍCI ROMSKÉHO MINORITNÍHO ETNIKA ODMÍTÁJÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁNÍ A ODCHÁZÍ PO UKONČENÍ POVINNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY NA TRH PRÁCE, KDE ZAUJÍMAJÍ PRACOVNÍ POZICE NA NEKVALIFIKOVANÝCH DĚLNICKÝCH PROFESÍCH.

P3: VĚTŠINA PŘÍSLUŠNÍKŮ ROMSKÉHO MINORITNÍHO ETNIKA MÁ POUZE UKONČENÉ ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ.

P4: PŘÍSLUŠNÍCI ROMSKÉHO ETNIKA UKONČUJÍ NÁSLEDNÉ VZDĚLÁNÍ PŘEDČASNĚ.

P5: PŘÍSLUŠNÍCI ROMSKÉHO MINORITNÍHO ETNIKA SI UVĚDOMUJÍ NUTNOST VZDĚLÁNÍ PRO LEPŠÍ MOŽNOST UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE.

6. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Jednotlivé otázky byly žákům minoritního romského etnika dostatečně vysvětleny, byly řádně zodpovězeny vznešené dotazy týkající se výzkumu a související otázky s dotazníkem, který jim byl předložen. Na zadané otázky měli všichni respondenti stejný čas a byly jim připraveny totožné podmínky na všech školách, kde šetření proběhlo. Účast na výzkumu byla dobrovolná, žáci věděli důvod, proč dotazník vyplňují.

- viz vzory obou dotazníků v přílohách I a II

6.1 DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZŠ

A) otázka č. 1

Pohlaví a) chlapec
b) dívka

B) otázka č. 2

Tvoje bydliště a) město
b) vesnice

C) otázka č. 3

Účastní se nějakým způsobem rodiče tvé školní přípravy?

- a) ano
- b) občas
- c) ne

D) otázka č. 4

Chodím do školy ...

- a) rád/a
- b) zajímají mě jen některé předměty
- c) do školy nechodím rád/a

E) otázka č. 5

Co děláš ve volném čase?

- a) hudba
- b) počítač
- c) literatura
- d) sport
- e) jiné

F) otázka č. 6

Je pro tebe důležité další studium?

- a) Ano, chci dobrou práci.
- b) Ne, chci rovnou chodit do práce.
- c) Nevím.

G) otázka č. 7

Tvé budoucí povolání

- a) Přesně vím, jaké bude moje budoucí povolání.
- b) Ještě se rozhoduji mezi více obory.
- c) Nevím, nejsem rozhodnut/a, zda budu dále pokračovat v sekundárním vzdělávání
- d) Nepůjdu dále studovat, ukončím své vzdělání základní školou.

H) otázka č. 8

Budoucí povolání jsem si vybral/a...

- a) je tam kamarád/a
- b) sourozenec
- c) obor je můj záměr
- d) vzor rodiče

I) otázka č. 9

Jaké je tvé budoucí očekávání po ukončení sekundárního studia

- a) studium SOŠ

- b) nástavbové studium
- c) studium VŠ
- d) nástup do zaměstnání

6.2 DOTAZNÍK PRO STUDENTY SOU

Tento dotazník jsem směřovala ke studentům Středního odborného učiliště tívnostenského v Plané. Zde jsem oslovila menší skupinu respondentů 16 romských studentů. Důvodem, že jsem vybrala toto učiliště, je, že plní funkci spádového učiliště pro přilehlé obce k městu Planá a tět v menším počtu toto učiliště navštěvují studenti z Tachova a okolí pro jeho snadnou dopravní dostupnost. Táci základních škol tu mají široký výběr učebních oborů, jako jsou kuchař/a, číšník/servírka, cukrář/ka, pečovatelka, dále skladový operátor/ka, zedník, malíř/natěrač. A tyto obory jsou následně rozděleny podle délky studia od dvouletých oborů až po tříleté a možnost dokončení úplného středoškolského vzdělání formou dálkového studijního programu v trvání dvou let ukončeného maturitní zkouškou.

A) otázka č. 1

Obor, který studuji, jsem si vybral/a dobře.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

B) otázka č. 2

Studium oboru, který jsem si vybral/a, je dostatečné pro budoucí výkon povolání.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

C) otázka č. 3

Po dokončení studia vím, kam půjdu pracovat.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

D) otázka č. 4

Sleduji nabídky na trhu práce.

- a) ano
- b) někdy
- c) ne

E) otázka č. 5

Uvažuji o prodloužení studia a dokončení úplného středoškolského vzdělání maturitní zkouškou.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

F) otázka č. 6

Je nutné pro budoucí povolání a následně uplatnění na trhu práce dosažené vzdělání na SOU?

- a) ano
- b) ne

6.3 REALIZACE ŠETŘENÍ

Absolvovala jsem rozhovor s chlapcem 7. ročníku (věk 16 let) a dívkou 8. ročníku (věk 15 let) - oba jsou zástupci minority romského etnika. Oba opakují minimálně jeden ročník. Nyní jsou žáci druhého stupně základní školy. V tomto školním roce 2016/2017 dokončí povinnou školní docházku.

Chlapec je absolventem 7. ročníku a dívka ročníku 8, není zde tedy ani v jednom případě splněno ukončené základní vzdělání, mají pouze ukončenou povinnou školní docházku. Ani jedem nechce dále pokračovat v následném sekundárním studiu. S oběma žáky vedl této rozhovor školní psycholog, u tohoto rozhovoru jsem byla přítomna. Byl veden neformálním stylem, spíše jako velmi přátelský rozhovor o budoucnosti a potřebném vzdělání, jaké jsou výhody mít sekundárního vzdělání, co to přináší včetně finančního ohodnocení, profesního zařazení možnosti během života rozšíření vzdělání a zvýšení kvalifikace.

Po rozhovoru se školním psychologem jsem těmto žákům položila otázku, proč nechtějí dále pokračovat ve studiu na SOU a získat odbornost pro budoucí zaměstnání. Snažila jsem se je této motivovat pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Oba se shodli na skutečnosti, že ukončí svoje vzdělání základní školní docházkou a nebudou dále pokračovat v sekundárním vzdělávání.

Jejich představou je, že na trhu práce najdou uplatnění v nekvalifikovaných dělnických profesích. Mají totožnou vizi o osamostatnění, protože nyní u nich převládají nevyhovující sociální podmínky a to chtějí změnit. Jejich vize je, najít si pracovní pozici na trhu práce, životního partnera a založit vlastní rodinu. Chtějí se osamostatnit a vyvázat se ze špatných sociálních poměrů, ve kterých žijí společně se svými sourozenci. Obě rodiny jsou početné, rodiče dlouhodobě evidováni na úřadu práce.

Rodiče chlapce jsou nyní stíháni v trestním řízení za zanedbávání péče nezletilých a zanedbání školní docházky. Doma má chlapec ještě 7 nezletilých sourozenců.

U dívky jsou podobné sociální poměry, ale rodina není v trestním řízení nebo alespoň mi to není známo.

Závěrem z tohoto rozhovoru plyne, že výchova v tradiční romské rodině, kdy si z historie nesou určité společenské zvyky společně s povahovými rysy, je velmi pravděpodobné, že může vzniknout situace, kdy mladí Romové - stejně jako jejich předci - neřeší svou budoucnost, ale řeší pouze svou přítomnost.

7. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

- viz grafické vyjádření hodnocení dotazníkového šetření v přílohách č. III a IV

I. ZŠ

A) otázka č. 1

Pohlaví a) chlapec 30

b) dívka 28

První otázka byla zaměřena na počet a pohlaví respondentů, kteří se zúčastnili dobrovolně výzkumu pro vypracování bakalářské práce na téma *Integrace romských žáků devátých tříd základních škol do učňovských oborů*. Z odpovědí vyplývá, že vzorek dotazovaných žáků minoritního romského etnika základních škol v okrese Tachov od 7. do 9. ročníků je v celkovém počtu 58 z toho 30 chlapců a 28 dívek.

B) otázka č. 2

Tvoje bydliště a) město 41

b) vesnice 17

Více než polovina 41 dotázaných romských respondentů bydlí ve městě. Rozumíme tím město Planá a Tachov, kde bylo na základních školách prováděno šetření. Obě města mají každý přibližný počet obyvatelstva i s přilehlými spádovými obcemi. Pouze 17 romských žáků za vzděláním dojíždí z okolních přilehlých obcí a jsou tedy závislí na autobusové, případně vlakové dopravě. Řeší svoji dopravní dostupnost a následně i ekonomickou stránku, což představuje jízdné, které je v mnoha případech pro romskou rodinu zatěžující aspekt. V případě větší rodiny může tato částka být rozhodujícím faktorem dalšího sekundárního navazujícího studia.

Ze své praxe znám prokazatelné případy, kdy nedostatek financí na dopravu byl mnohdy problémem absence školní docházky, rodiče tuto absenci omlouvají formou rodinných důvodů, ale hlavní je důvod ekonomický. Výchovně je to směrem od rodičů velmi špatný krok, protože tímto učí své děti podvádět a lhát.

C) otázka č. 3

Účastní se nějakým způsobem rodiče tvé školní přípravy.

- a) ano 21
- b) občas 23
- c) ne 14

Zde jsme se dozvěděli potěšující informaci, že u více než poloviny respondentů mají rodiče alespoň občas zájem o školní práci svého dítěte. Kladně odpovědělo 21 dotázaných respondentů, odpověď *občas* vybralo 23 respondentů a bohužel zápornou odpověď podalo 14 respondentů, což je také dosti vysoké číslo a skýtá možnost oslovit rodiče těchto dětí a pokusit se o určitou nápravu nastíněné situace prostřednictvím odpovědí v zadaném dotazníku.

D) otázka č. 4

Chodím do školy ...

- a) rád/a 21
- b) zajímají mě jen některé předměty 31
- c) do školy nechodím rád/a 6

Nejvíce kladných odpovědí respondenti odpověděli na otázku, zda je zajímají jen některé předměty. Z těchto předmětů je patrné, že si romští žáci vybírají jen výukové předměty, které je baví a zajímají a také jim dobře rozumí. Tam, kde učivo nechápu, vzniká k učivu a škole averze a žáci odmítají látku pochopit a k učivu se vrátit.

E) otázka č. 5

Co děláš ve volném čase?

- a) hudba 28
- b) počítač 24
- c) literatura 3
- d) sport 19
- e) jiné 8

Záměrem mé otázky bylo zjistit, zda se mladí Romové zabývají ve volném čase koníčky, jaké zájmy převládají a jaké mají volnočasové aktivity. Zjistila jsem, že někteří respondenti zatrhli více odpovědí na zadané otázky v předloženém dotazníku. Závěrem je tedy zjištění, že mají více koníčků, kterým se věnují. Největší zájem mají o hudbu 28 respondentů, následuje počítač 24 respondentů, na třetím místě se ve výběru umístil sport a jako poslední literatura. Na otevřenou variantu respondenti vepsali tanec, auta a motorky, kreslení, příroda a zvířata - po nejvíce psy, koně, drobné hlodavce. Výběr koníčků je potěšující.

F) otázka č. 6

Je pro tebe důležité další studium?

- a) Ano, chci dobrou práci. 43
- b) Ne, chci rovnou chodit do práce. 6
- c) Nevím. 9

Na tuto otázku, která ověřovala výzkumný předpoklad, zda je pro romské žáky důležité sekundární studium, odpovědělo 43 respondentů kladně a jednoznačně, že nechtějí dále pokračovat sekundárním vzděláváním. Jednoznačně záporně odpovědělo 6 respondentů a o důležitosti studia ještě není zblíže neurčených důvodů přesvědčeno 9 respondentů. Přesto kladné odpovědi převládají více než v polovině odpovědí na tuto otázku. Je tedy patrné, že si romští žáci začínají uvědomovat důležitost vzdělání z důvodu lepšího uplatnění a možností na trhu práce. Je zde ale stále riziko, že sekundární navazující studium z mnoha různých důvodů romští žáci nedokončí, nebo své studium ukončí předčasně a vydají se cestou nekvalifikovaných dělnických profesí, ale to s sebou nese riziko nezaměstnanosti, podobně jako u rodičů nynějších žáků, kdy pro ně nebylo studium podstatné, protože o nekvalifikované dělníky byl před rokem 1989 daleko větší zájem než v dnešní době, kdy tyto nekvalifikované profese nahrazuje v mnoha případech technické vybavení a lidský faktor jako pracovní síla se stává nezajímavým.

G) otázka č. 7

Tvé budoucí povolání

- a) Přesně vím, jaké bude moje budoucí povolání. 38
- b) Ještě se rozhoduji mezi více obory. 12
- c) Nevím, nejsem rozhodnut/a, zda budu dále pokračovat v sekundárním vzdělávání 6
- d) Nepůjdu dále studovat, ukončím své vzdělání základní školou. 2

Na tuto otázku, která ověřovala výzkumný předpoklad, jaké bude jejich budoucí povolání, odpovědělo 38 respondentů, tje přesně ví a tím mají představu o svém budoucím povolání - je to více než polovina dotázaných romských tžáků, kteří se rozhodují v posledním ročníku školní povinné docházky na základní škole. Rozhoduje se 12 respondentů mezi více obory a současně nemají ještě zcela vyhraněný názor na budoucí povolání a tím na sekundární vzdělávání, 6 dotázaných respondentů není rozhodnuto, zda budou dále pokračovat v sekundárním vzdělávání nebo ukončí své vzdělání ukončeným základním vzděláním nebo ukončenou povinnou školní docházkou zakončenou v nižším ročníku z důvodu opakování ročníku během základní školní docházky. Záporně odpověděli 2 respondenti, ti ut jsou rozhodnutí ukončit své vzdělání ukončeným základním vzděláním nebo ukončenou povinnou školní docházkou a na trhu práce se uplatnit pouze v nekvalifikovaných dělnických profesích.

H) otázka č. 8

Budoucí povolání jsem si vybral/a...

- a) je tam kamarád/a 11
- b) sourozenec 3
- c) obor je můj záměr 44
- d) vzor rodiče 1

Počtem odpovědí na otázku, která ověřovala výzkumný předpoklad, zda obor je jejich záměr, odpovědělo 44 respondentů a tato odpověď je velmi potěšující, tje studijní obor si tžáci vybrali jako svůj záměr více než v polovině odpovědí, i když

někteří se ještě rozhodují mezi několika obory, jak vyplynulo v otázce číslo 7. Respondenti v mnoha případech nejsou ovlivněni svým okolím a rozhodnutí o budoucím povolání učinili sami ze své vůle. Dále 1 respondent uvádí, že mu byl vzorem jeden z rodičů, 3 respondenti získali hlubší informace o studijním oboru od svých sourozenců a také v sourozencích cítí oporu v novém prostředí, 11 respondentů je ovlivněno svými kamarády.

l) otázka č. 9

Jaké je tvé budoucí očekávání po ukončení sekundárního studia

- a) studium SOŠ 21
- b) nástavbové studium 8
- c) studium VŠ 10
- d) nástup do zaměstnání 45

Většina dotázaných respondentů odpověděla na otázku, která má ověřující předpoklad a je ve znění, jaká jsou jejich budoucí očekávání po ukončení sekundárního studia, následovala odpověď, že jich má představu po ukončení sekundárního studia obrátit se na trh práce a nastoupit do zaměstnání 45, a to je více než polovina dotázaných romských žáků, za předpokladu, že sekundární vzdělání dokončí; 21 žáků by rádo studovalo střední odbornou školu zakončenou maturitní zkouškou, dále 8 žáků uvažuje SOU dokončit dálkovým studiem zakončeným maturitní zkouškou a 10 uvažuje o studiu na VŠ. Je potěšující, že někteří respondenti zaškrtnli více odpovědí a chtějí dokončení vzdělání kombinovat s nástupem do zaměstnání a souběžně pracovat a dokončit si úplné středoškolské vzdělání zakončené maturitní zkouškou, protože zde cítí lepší uplatnění na trhu práce.

U některých respondentů v dotazníku u této odpovědi bylo vepsáno, že mají z následného studia obavy.

II. SOU

A) otázka č. 1

Obor, který studuji, jsem si vybral/a dobře.

- a) ano 13
- b) ne 2
- c) nevím 1

Na tuto otázku, která má ověřující výzkumný předpoklad, zda si vybrali studijní obor dobře, odpovědělo kladně 13 dotázaných respondentů, a to je většina dotazovaných respondentů, tedy velmi uspokojivý výsledek. Záporně odpověděli 2 dotazovaní respondenti, jejich očekávání bylo jiné než skutečnost a 1 student odpověděl neutrálně, není přesvědčen o tom, zda volil studijní obor správně.

B) otázka č. 2

Studium oboru, který jsem si vybral/a, je dostatečné pro budoucí výkon povolání.

- a) ano 12
- b) ne 1
- c) nevím 3

V tomto případě na otázku, která má ověřující výzkumný předpoklad, že je jejich studium dostatečné pro budoucí výkon povolání, odpovědělo 12 studentů kladně a považují studium oboru, který si vybrali, za dostatečné pro výkon budoucího povolání. Jeden student odpověděl záporně, že je nedostatečné, a 3 studenti nejsou přesvědčeni o studijním oboru, který studují, že je dostatečný k výkonu jejich zvolené profese a budoucímu povolání.

C) otázka č. 3

Po dokončení studia vím, kam půjdu pracovat.

- a) ano 2
- b) ne 5
- c) nevím 9

Studenti z řad romské minority během studia nemají ujasněno, jak s vystudovaným oborem dále naloží, kde v budoucnu najdou pracovní uplatnění. Na otázku, která má ověřující předpoklad, kam půjdu pracovat po ukončení studia, za předpokladu, že sekundární studium dokončí, odpovědělo nejasnou odpovědí 9 dotázaných respondentů, což není potěšující odpověď na danou otázku. Pouze 2 respondenti mají jasnou představu, jak se svým získaným vzděláním v budoucnu naloží a kde by chtěli pracovat, nebo již získali nabídku práce. 5 respondentů odpovědělo záporně, nemají představu o svém budoucím zaměstnání a uplatnění na trhu práce.

D) otázka č. 4

Sleduji nabídky na trhu práce.

- a) ano 8
- b) někdy 5
- c) ne 3

Velmi uspokojivé je, že polovina dotázaných respondentů sleduje nabídky na trhu práce a má zájem po ukončení odborné přípravy na učilišti pracovat v oboru, ve kterém získali výuční list absolventa SOU. Na tuto otázku, sleduji nabídky na trhu práce, která má ověřující výzkumný předpoklad, odpověděli dotázaní respondenti takto: na bod - někdy sleduji trh práce - odpovědělo 5 respondentů a záporně odpověděli 3 respondenti, ti se o trh práce nezajímají a nesledují nabídky práce v oboru, který studují a ve kterém se připravují na budoucí pracovní pozici na trhu práce.

E) otázka č. 5

Uvažuji o prodloužení studia a dokončení úplného středoškolského vzdělání ukončeného maturitní zkouškou.

- a) ano 7
- b) ne 5
- c) nevím 4

Otázka, zda uvažují o prodloužení studia, která má ověřující výzkumný předpoklad, učinilo kladnou odpověď 7 respondentů, je to méně než polovina respondentů, kteří byli dotázáni. Jasnou zápornou odpověď učinilo 5 respondentů, kteří nechtějí dále studovat, jejich vzdělání jim připadá dostačující pro vykonávání zvolené profese a též dostatečné v konkurenci na trhu práce. Nejistou odpověď uvedli 4 respondenti, zatím váhají, zda mají uvažovat o prodloužení studia a dokončení úplného středoškolského vzdělání ukončeného maturitní zkouškou. V několika případech u možnosti a), b) byla vepsaná poznámka, že by rádi studovali, ale nemají odvahu a bojí se neúspěchu, nevěří si.

F) otázka č. 6

Je nutné pro budoucí povolání a následné uplatnění na trhu práce dosažené vzdělání na SOU?

a) ano 14

b) ne 2

Na tuto otázku, která ověřovala výzkumný předpoklad, zda je nutné pro budoucí povolání a následné uplatnění na trhu práce dosažené vzdělání na SOU, odpovědělo z šestnácti dotázaných kladně 14 respondentů, je to více než polovina dotázaných mladý romských studentů. Tento výsledek je velmi potěšující. Jen zde vyvstává problém, jestli všichni dotazovaní respondenti, kteří jsou nyní v prvním ročníku SOU studium zdárně dokončí. Dva studenti odpověděli záporně, nepovažují dosažené sekundární vzdělání za potřebné na trhu práce.

8. OVĚŘENÍ PŘEDPOKLADŮ

Po vyhodnocení svého šetření hodnotím předpoklady následovně:

P1: PO UKONČENÍ ZÁKLADNÍ POVINNÉ DOCHÁZKY SI VE VĚTŠÍ MÍŘE MLÁDEŽ MINORITNÍHO ROMSKÉHO ETNIKA VYBÍRÁ PRO SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁNÍ ODBORNÁ UČILIŠTĚ.

Po ukončení základní povinné docházky si příslušníci minoritního romského etnika vybírají pro sekundární vzdělání ve větší míře odborná učiliště. Tato odpověď byla verifikována, neboť si vybraný vzorek respondentů romského etnika po ukončení základní školy ve větší míře vybral pro své další navazující sekundární studium odborné učiliště. Otázky č. 1 a č. 2 dotazníku číslo II ověřovaly tento výzkumný předpoklad.

P2: MLADÍ PŘÍSLUŠNÍCI ROMSKÉHO MINORITNÍHO ETNIKA ODMÍTÁJÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁNÍ A ODCHÁZEJÍ PO UKONČENÍ POVINNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY NA TRH PRÁCE, KDE ZAUJÍMAJÍ PRACOVNÍ POZICE NA NEKVALIFIKOVANÝCH DĚLNICKÝCH PROFESÍCH.

Mladí příslušníci romského etnika si začínají uvědomovat důležitost sekundárního vzdělání a po ukončení základního vzdělání se ve větší míře začleňují do dalšího vzdělávání. Uvědomují si potřebnost vzdělání s ohledem na konkurenci na trhu práce. Není však jisté, zda svůj názor velmi rychle nezmění a svoje sekundární vzdělání předčasně neukončí. U mladých příslušníků minoritního romského etnika není stále zakořeněný názor o nutnosti vzdělání do budoucího života a myšlenky na budoucí uplatnění. Zde je ještě stále velký prostor k motivaci mladých příslušníků minoritního romského etnika. Zde spatřujeme rozdíl mezi mladými příslušníky majoritní společnosti, kteří chápou dosažené vzdělání jako cestu budoucího uplatnění a přirozené konkurence na trhu práce. Otázky č. 6. (b, c), dále č. 7 (c, d) dotazníku číslo I ověřovaly tento výzkumný předpoklad, který nebyl potvrzen.

P3: VĚTŠINA PŘÍSLUŠNÍKŮ ROMSKÉHO MINORITNÍHO ETNIKA MÁ POUZE UKONČENÉ ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ.

Na základě výzkumu jsem zjistila, že se příslušníci minoritní romské etnické skupiny snaží své vzdělání rozšířit sekundárním studiem převážně na středních odborných učilištích. Rozhovorem s pedagogy a pedagogickými pracovníky jsem došla k závěru, že mnohdy romští žáci do prvního ročníku odborného učiliště ani nenastoupí. Zlom přichází v období školních prázdnin, kdy na sekundární vzdělání změni názor, který je mnohdy podpořen ze strany rodiny, protože více přivítají, když jejich mladí rodinní příslušníci nastoupí do nekvalifikovaných dělnických profesí a tak finančně podpoří rodinný rozpočet nebo se sami finančně osamostatní a tím nezatěží mnohdy tíživý rodinný rozpočet. Pro Romy nemá vzdělání budoucí hodnotu. Příslušníci romského minoritního etnika neřeší budoucnost, její přítomnost a tuto vlastnost mají zakořeněnou ze své historie a způsobu života. Tím se liší od majoritní společnosti. Je tedy zřejmé, že většina příslušníků romského minoritního etnika má pouze ukončené základní vzdělání a v mnoha případech pouze ukončenou povinnou školní docházku na základní škole, i když v počátcích mají cíl jiný. Otázky č. 6 (b, c), č. 7 (c, d) v dotazníku číslo I ověřovaly tento výzkumný předpoklad, který byl potvrzen.

P4: PŘÍSLUŠNÍCI ROMSKÉHO ETNIKA UKONČUJÍ NÁSLEDNÉ VZDĚLÁNÍ PŘEDČASNĚ.

Jak je již zřejmé z předešlých výzkumných předpokladů (P2, P3), přestože mají příslušníci minoritního romského etnika velmi mnoho příležitostí dokončit sekundární studium, je častým nešvarem předčasné ukončení. Mladí Romové, jak už bylo zmíněno, o budoucnosti mnoho nepřemýšlí - vede je k tomu jejich životní styl, návyky zděděné z rodinného prostředí. Rozhovorem s pedagogy Středního odborného učiliště v Plané jsem také krom výzkumu pomocí dotazníku zjistila, že je pro předčasné ukončení jedním z důvodů navázání během studie partnerských vztahů a založení vlastní rodiny. Proto ukončují předčasné sekundární studium a pracují v nekvalifikovaných dělnických profesích. Vzdělání si

ve většině případů již nedokončí a pro budoucí trh práce zůstanou pouze jako nekvalifikovaná dělnická síla s následným finančním ohodnocením a tím se již mladé romské rodiny dostávají do finančních tísnivých situací. Otázky č. 9 (d) dotazníku číslo I, č. 1 (b), č. 3 (b, c) dotazníku číslo II ověřovaly tento výzkumný předpoklad, který byl potvrzen.

P5: PŘÍSLUŠNÍCI ROMSKÉHO MINORITNÍHO ETNIKA SI UVĚDOMUJÍ NUTNOST VZDĚLÁNÍ PRO LEPŠÍ MOŽNOST UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE.

Na základě provedeného výzkumu si mladá generace minoritní romské skupiny uvědomuje nutnost vzdělání pro lepší uplatnění na trhu práce. Z větší části již nechtějí pracovat v nekvalifikovaných dělnických profesích, které nejsou dostatečně finančně ohodnoceny. Uvědomují si, že nechtějí být ve finanční tísně jako mnozí starší příslušníci romského etnika. Vystává zde ale otázka, jestli s ohledem na povahová specifika romského etnika vydrží tlak, který je na ně kladen a je spojený s dokončením vzdělání jak odborného učňovského zakončeného výučním listem, tak případně dokončení úplného středoškolského vzdělání. Ve výzkumu bylo patrné, že někteří respondenti chtějí do budoucna ve studiu pokračovat a získat vysokoškolské vzdělání. Procento, které takto uvažuje, je stále velmi nízké vzhledem k početnosti minoritní romské společnosti a i zde je třeba neustálá motivace mladých Romů. Je třeba zdůrazňovat potřebnost a také příkladnost toho, že vzdělání má v budoucím životě smysl. Ve výzkumu, který byl proveden na uvedeném vzorku respondentů, bylo zřejmé, že někteří dotázaní plánují souběžné studium a zároveň využití získaných vědomostí a dovedností sekundárním studiem v praxi a zařazení se do pracovního procesu, kdy během studia budou své vzdělání doplňovat. Toto zjištění je velmi potěšující a je třeba příslušníky romského etnika podpořit, aby byli schopni se integrovat. V dotazníku bylo dosti často připsáno, že mají z budoucího studia obavy - i tady je třeba správná motivace mladých Romů, aby byli schopni překonat počáteční neúspěchy a předčasně studium neukončili, jak mnohdy tuto situaci řeší a předčasně studium ukončují a tím nabízejí trhu práce pouze základní vzdělání. Otázky č. 6, 7, 8, 9 dotazníku číslo I a č. 1, 2, 4, 5, 6 dotazníku číslo II ověřovaly tento výzkumný předpoklad, který byl potvrzen.

8.1 DISKUZE

Data, která jsem získala pro tvorbu své bakalářské práce, by se dala po úvaze rozdělit do dvou skupin.

Jedna skupina respondentů je zcela anonymní. Představují ji učitelé tachovských základních škol, s nimiž jsem se za svoji pedagogickou praxi nepotkala.

Druhá skupina respondentů jsou učitelé Základní školy Planá a též určité množství oslovených respondentů, kteří navštěvují SOU Planá. Tyto respondenty znám ze své dřívější pedagogické praxe jako učitelé Základní školy Planá. Byl to jeden z důvodů, proč jsem si zvolila téma své bakalářské práce týkající se romských žáků.

Přestože byly dotazníky potřebné ke sběru dat zcela anonymní, znám některé respondenty z výkonu své pedagogické činnosti. Zním jejich rodinné i sociální poměry a respondenti ke mně mají důvěru, kterou projevují návštěvou školy ve volných chvílích, aby mi sdělili jak své úspěchy, tak i neúspěchy v sekundárním studiu, ale i osobním životě. Myslím, že tyto faktory mohly částečně ovlivnit výsledky mé bakalářské práce.

8.2 PŘÍNOS PRO PRAXI

Výsledky kvantitativního šetření, které jsem provedla a následně uvedla ve své bakalářské práci, by měly být nápomocny v pedagogické praxi a budou poskytnuty například pro nově navrhované kariérové poradenství pro romské žáky na uvedených školských zařízeních a to na základních školách v Tachově a Plané též na Středním odborném učilišti živnostenském v Plané, kam v mnoha případech odcházejí romské děti pokračovat v sekundárním studiu.

Tato práce by měla sloužit výchovným poradcům, asistentům romských žáků, školním psychologům a též rodičům romských dětí, které si vybírají svoji budoucí profesi. Výsledky šetření mohou inspirovat vyučující pro tvoření výukových témat

v oblastech *Člověk a jeho svět* a *Člověk a svět práce*, které jsou uvedeny v RVP ZV. Zde mohou žáci úspěšně motivovat při volbě budoucího povolání.

Dále výstupy šetření mohou využít školní psychologové, kteří vedou se žaky motivační rozhovory k tématu *volba povolání*. Zde mají díky výsledkům šetření možnost hlouběji, ale individuálně pracovat s romskými žaky. Tento materiál, který vznikl na základě šetření pro moji bakalářskou práci, mohou též využít rodiče romských dětí.

Jde zde o uvědomění si důležitosti dosaženého vzdělání. Je potřeba, aby rodiče dostatečně apelovali na své děti ve smyslu dokončení započatého sekundárního vzdělání a jeho významu pro budoucí profesi, kterou si dítě zvolilo. Uvědomit si potřebu odborného profesního vzdělání pro budoucí možnost konkurenci na trhu práce, ale také dospět k vyšší vzdělanosti romského minoritního etnika a tím zlepšení integrace do majoritní společnosti.

9. ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se snažila poukázat na nutnost zvýšené motivace k postoji budoucího povolání směřované k romské mládeži, která se připravuje na své budoucí profese a uplatnění na trhu práce a zároveň, aby byla romská mládež schopna konkurence na trhu práce.

Je nutné motivovat romskou mládež především v předprofesní přípravě a dokončení sekundárního vzdělání. Určit sekundární vzdělání v motivaci romské mládeže jako prioritu a zdůraznit důležitost celkové vzdělanosti Romů.

Cílem bakalářské práce bylo poukázat na nutnost dokončení sekundárního vzdělání, které je má připravit na budoucí profese, ve kterých na trhu práce najdou především kvalifikované pracovní zařazení.

Dále je nutné poukázat na sebehodnocení romské mládeže z pohledu nezaměstnanosti a z toho vyplývající nekvalifikovanosti, aby si romská mládež uvědomila nutnost vzdělání do budoucna a možnosti profesního uplatnění a zároveň i finančního ohodnocení, které z profesní kvalifikace vyplývá.

Dospěla jsem k výsledku, že romští žáci základních škol si převážně vybírají pro sekundární vzdělání odborná učiliště, ale často toto studium nedokončí, a tím dosahují mladí Romové jen úroveň základního vzdělání. Přesto romská mládež uvádí, že je pro ně vzdělání důležité k dalšímu uplatnění na trhu práce.

Domnívám se, že cíl mé bakalářské práce byl splněn, za hlavní přínos spatřuji zjištění, že mladí Romové si uvědomují nutnost dosaženého vzdělání v dnešní společnosti. Myslím si, že zásadní krok ke vzdělání Romů a jejich integraci do majoritní společnosti je především na straně samotných Romů.

S tímto zjištěním lze v pedagogické praxi pracovat jako s motivačním faktorem u žáků druhého stupně základní školy v období volby budoucího povolání. Jde o uvědomění si, že svoji budoucnost tvoří svým možným dosaženým vzděláním a je to cesta, jak kvalitu své budoucnosti mohou sami ovlivnit.

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

BALVÍN, J. a kol. *Romové a jejich učitelé*. Praha: Hnutí R, 1999. ISBN 80-902461-1-7

BAŠTECKÁ, Bohumila. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-807-1785-507.

BOHUMILA BAŠTECKÁ A KOL. *Klinická psychologie v praxi*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-807-1787-358.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 2000. ISBN 80-7239-010-4.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Vyd. 2., opr. a dopl. Brno: Doplněk, 1998. ISBN 80-723-9010-4.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8463-X.

GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. *Pedagogika pro učitele*. Olomouc: Pedagogická fakulta UP, 2002.

HAMPLOVÁ, Dana a HOLOUŠOVÁ. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, c2004. Sociologické studie. ISBN 80-733-0063-X.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8888-0.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993. ISBN 80-706-7355-9.

KAPLAN, P. *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnatelnost Romů v České republice*. In *Romové v České republice* (s. 352 – 377). Praha: Socioklub.

KOVAŘÍKOVÁ, Marie. *Pedagogicko-psychologická problematika romských žáků ve vztahu k jejich školní úspěšnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1998. ISBN 80-704-4225-5.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.

NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. ISBN 80-7067-769-4.

NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-022-2.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-706-7952-2.

PAPE, Iveta. *Jak pracovat s romskými žáky: Příručka pro učitele a asistenty pedagogů*. občanské sdružení Slovo 21, 2007.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, 183 s. ISBN 80-866-2107-3.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8410-9.

SEKYT. *Zvláštnosti romských dětí* in ŠIŠKOVÁ, T. 2008. *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071786489.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-802-4619-095

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

SBORNÍKY

NĚMCOVÁ, Martina, Miroslav OREL, Dagmar ŠIMKOVÁ a Anna KOVÁRŇOVÁ. *VYBRANÉ OTÁZKY PŘÍSTUPU UČITELŮ K ROMSKÝM ŽÁKŮM, příklady dobré praxe: Sborník příkladů dobré praxe v oblasti multikulturního vzdělávání z pohledu účastníků projektu*. Zlínský kraj, 2015. ISBN 978-80-87833-22-3.

KONEČNÝ, Štěpán a Mojmír TYRLÍK. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: Přenášení odpovědnosti v adolescenci*. Řada psychologická = Annales psychologici. 2007, vol. 55, iss. P11, pp. [73]-79. ISBN 978-80-210-4983-1. ISSN 1211-3522.

BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

DRMOTOVÁ, A. 2008. Romské děti a jejich školní úspěšnost (bakalářská práce, vedoucí práce Jitka Dvořáková). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Amnesty International: Jak je na tom české školství se vzděláváním romských dětí? *Romea.cz o. p. s.* [online]. ČTK, 2017 [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/odjinud/amnesty-international-jak-je-na-tom-ceske-skolstvi-ve-vztahu-ke-vzdelavani-romskych-deti>

HAJSKÁ, M. Romové v českém vzdělávacím systému. In: POLIS – Podpora nediskriminačních politik měst [online]. Aktualizováno září 2008 [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_53_1.pdf.

Jsou Romové na trhu práce opravdu diskriminováni? *MuniMEDIA* [online]. Fakulta sociálních studií | Masarykova univerzita, 2015 [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.munimedia.cz/prispevek/jsou-romove-na-trhu-prace-opravdu-diskriminovani-9780/>

Metodika poradenských lekcí pro učáky základních škol. In: *EU, ESF, OP Zaměstnanost* [online]. Ministerstvo práce a soc. věcí ČR [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://1url.cz/qt3a1>

Romové v České republice: Historie Romů na území České republiky. *Český rozhlas / Czech Radio* [online]. Praha, 2022 [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>

Školský zákon. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

11. PŘÍLOHY

- I. VZOR DOTAZNÍKU PRO TĚÁKY ZŠ**
- II. VZOR DOTAZNÍKU PRO STUDENTY SOU**
- III. GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO ZŠ**
- IV. GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO SOU**

I. VZOR DOTAZNÍKU PRO ŤÁKY ZŠ

Prosím o vyplnění dotazníku za účelem výzkumného šetření v oblasti vzdělávání Romů.

Děkuji za spolupráci a přeji hezký den, Dita Predková, predkovad@seznam.cz

Zakroužkuj vhodnou odpověď. V případě nejasností se neváhej zeptat.

otázka č. 1

Pohlaví a) chlapec

b) dívka

otázka č. 2

Tvoje bydliště a) město

b) vesnice

otázka č. 3

Účastní se nějakým způsobem rodiče tvé školní přípravy?

a) ano

b) občas

c) ne

otázka č. 4

Chodím do školy ...

a) rád/a

b) zajímají mě jen některé předměty

c) do školy nechodím rád/a

otázka č. 5

Co děláš ve volném čase?

a) hudba

b) počítač

c) literatura

- d) sport
- e) jiné

otázka č. 6

Je pro tebe důležité další studium?

- a) Ano, chci dobrou práci.
- b) Ne, chci rovnou chodit do práce.
- c) Nevím.

otázka č. 7

Tvé budoucí povolání...

- a) Přesně vím, jaké bude moje budoucí povolání.
- b) Ještě se rozhoduji mezi více obory.
- c) Nevím, nejsem rozhodnut/a, zda budu dále pokračovat v sekundárním vzdělávání
- d) Nepůjdu dále studovat, ukončím své vzdělání základní školou.

otázka č. 8

Budoucí povolání jsem si vybral/a...

- a) je tam kamarád/a
- b) sourozenec
- c) obor je můj záměr
- d) vzor rodiče

otázka č. 9

Jaké je tvé budoucí očekávání po ukončení sekundárního studia?

- a) studium SOŠ
- b) nástavbové studium
- c) studium VŠ
- d) nástup do zaměstnání

II. VZOR DOTAZNÍKU PRO STUDENTY SOU

Prosím o vyplnění dotazníku za účelem výzkumného šetření v oblasti vzdělávání Romů.

Děkuji za spolupráci a přeji hezký den, Dita Predková, predkovad@seznam.cz

Zakroužkuj vhodnou odpověď. V případě nejasností se neváhej zeptat.

otázka č. 1

Obor, který studuji, jsem si vybral/a dobře.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

otázka č. 2

Studium oboru, který jsem si vybral/a, je dostatečné pro budoucí výkon povolání.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

otázka č. 3

Po dokončení studia vím, kam půjdu pracovat.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

otázka č. 4

Sleduji nabídky na trhu práce.

- a) ano
- b) někdy
- c) ne

otázka č. 5

Uvažuji o prodloužení studia a dokončení úplného středoškolského vzdělání maturitní zkouškou.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

otázka č. 6

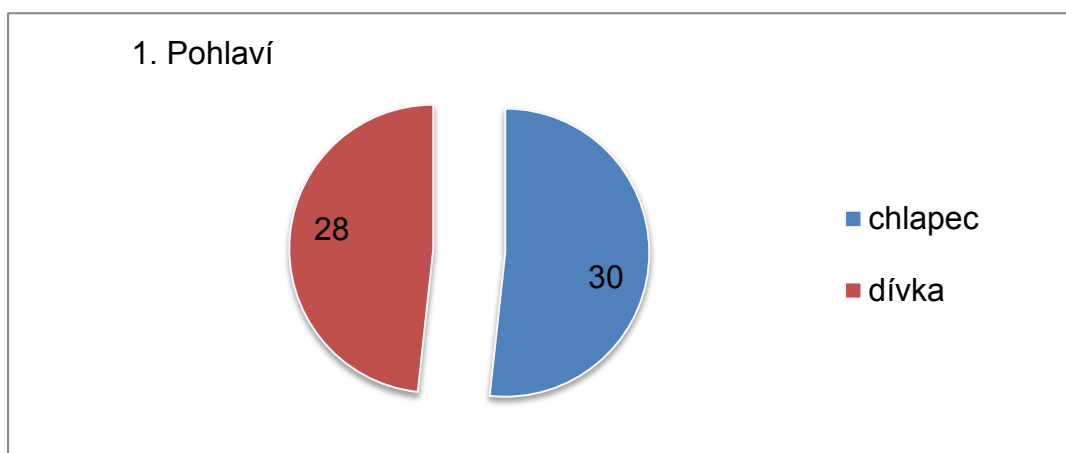
Je nutné pro budoucí povolání a následně uplatnění na trhu práce dosažené vzdělání na SOU?

- a) ano
- b) ne

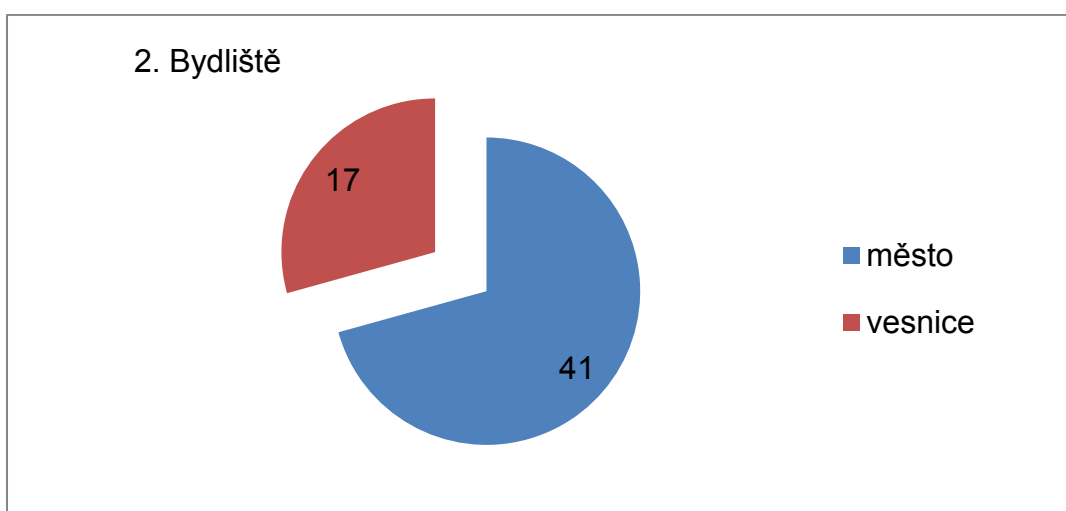
III. GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO ZŠ

- uvedené hodnoty představují zjištěné reálné hodnoty z celkového počtu 58 dotazovaných žáků ZŠ (28 dívek, 30 chlapců)

graf č. 1

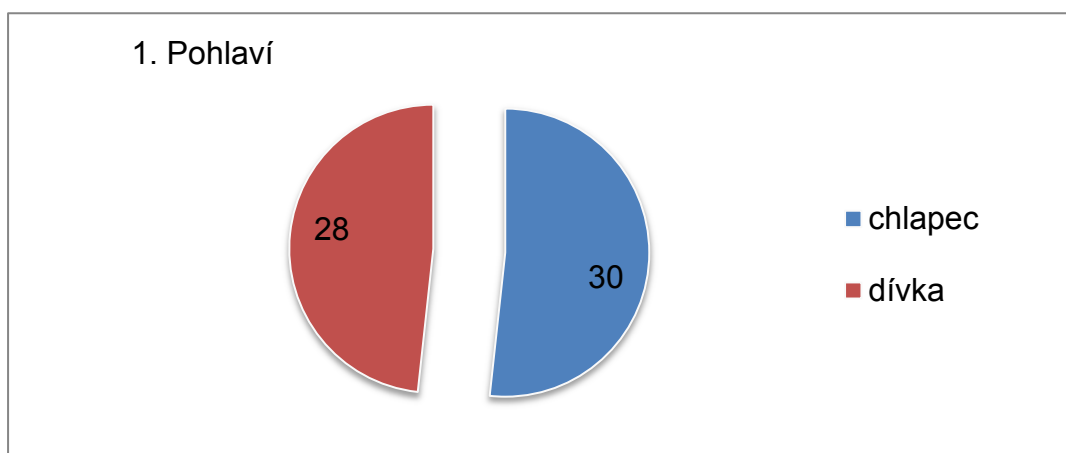
graf č. 2

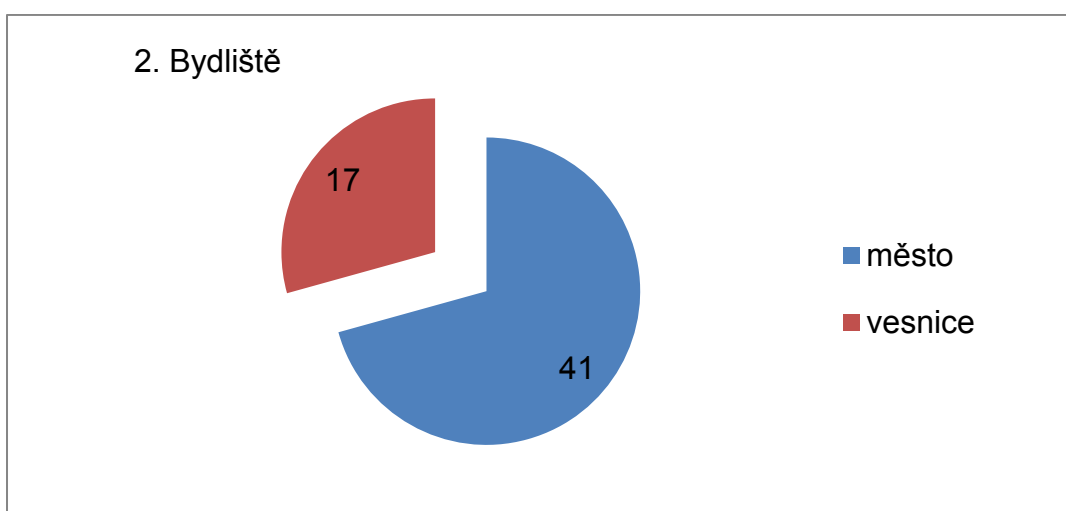
III. GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO ZŠ

- uvedené hodnoty představují zjištěné reálné hodnoty z celkového počtu 58 dotazovaných žáků ZŠ (28 dívek, 30 chlapců)

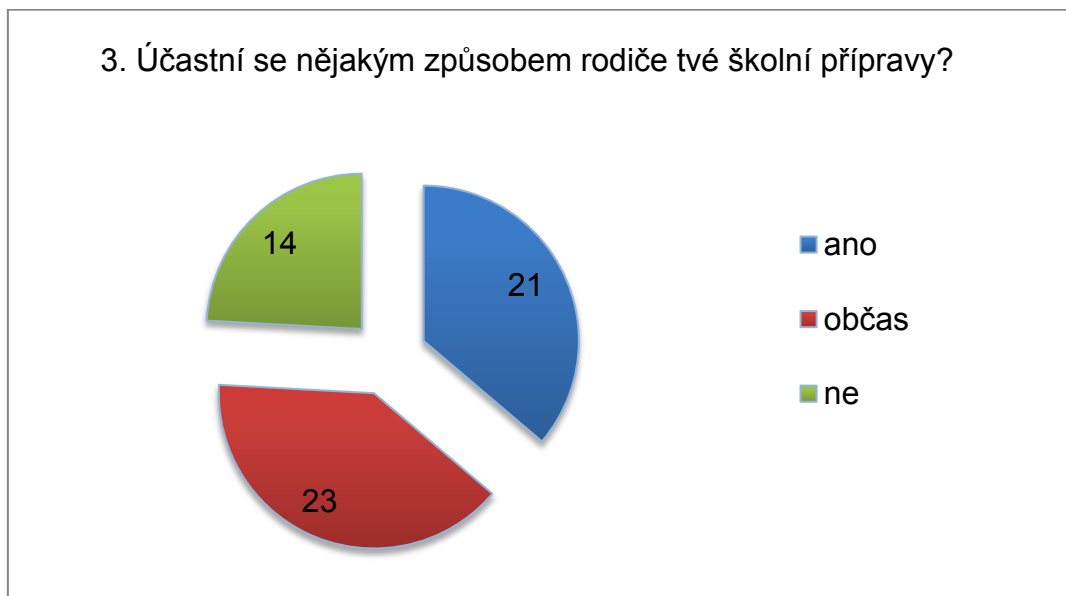
graf č. 1

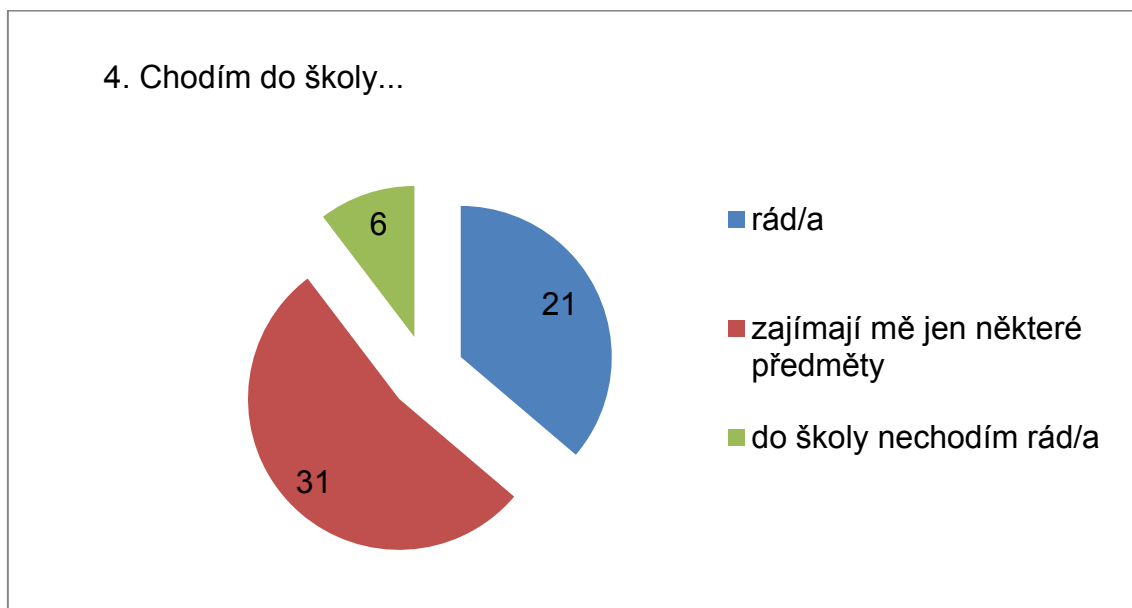
graf č. 2

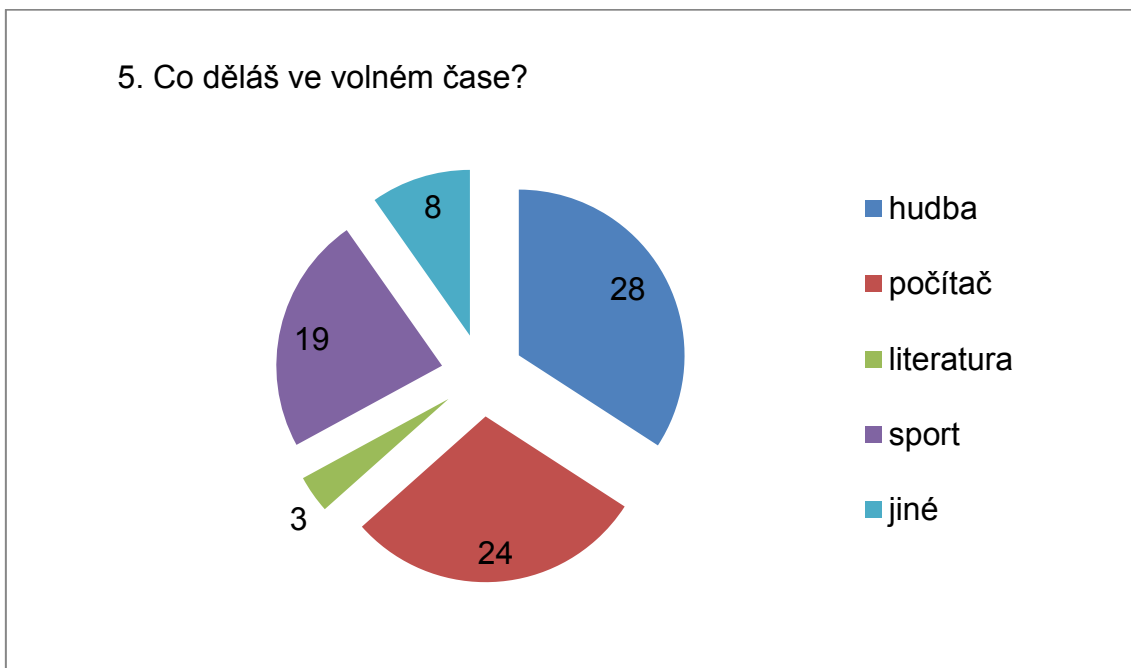
graf č. 3

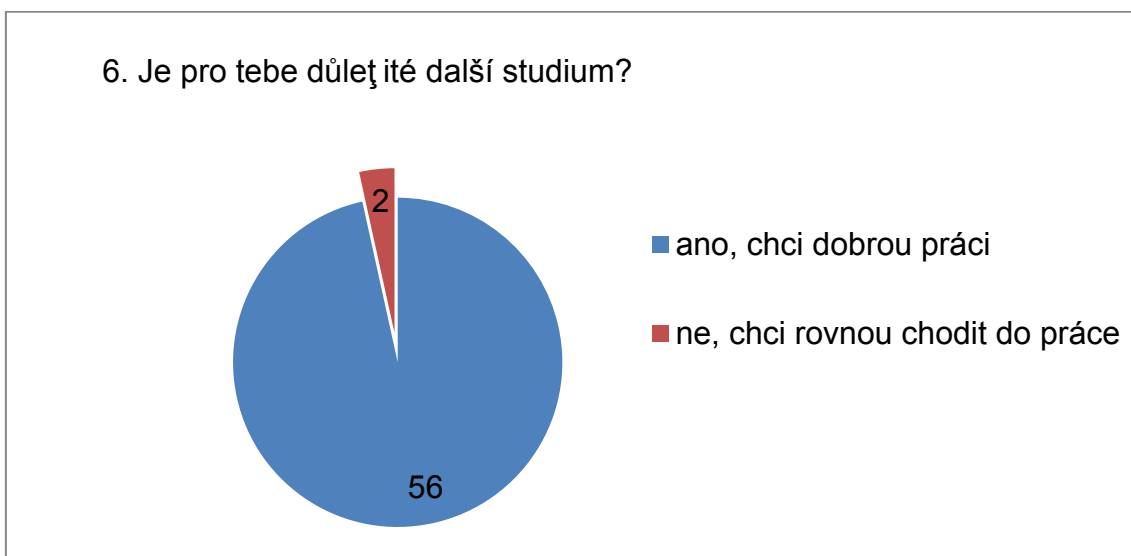
graf č. 4

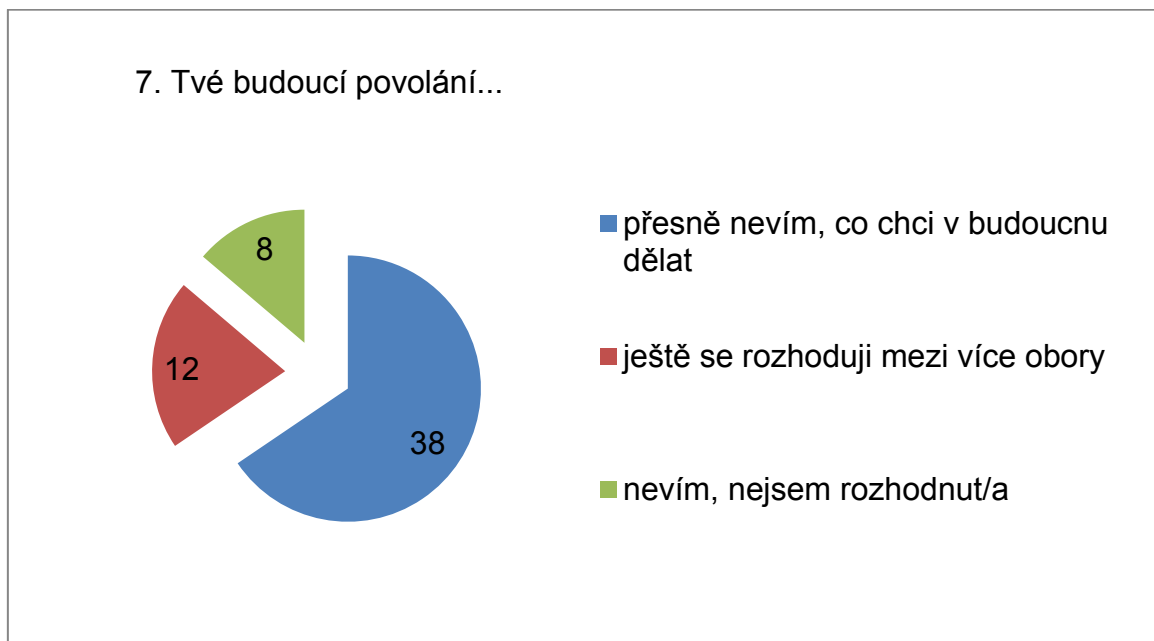
graf č. 5

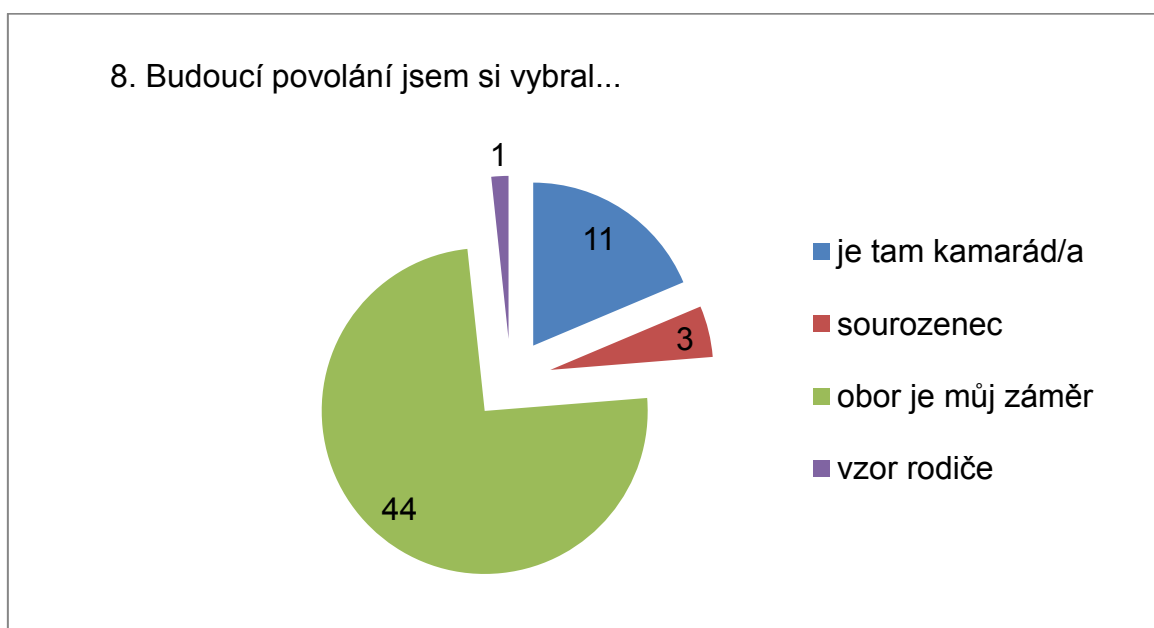
graf č. 6

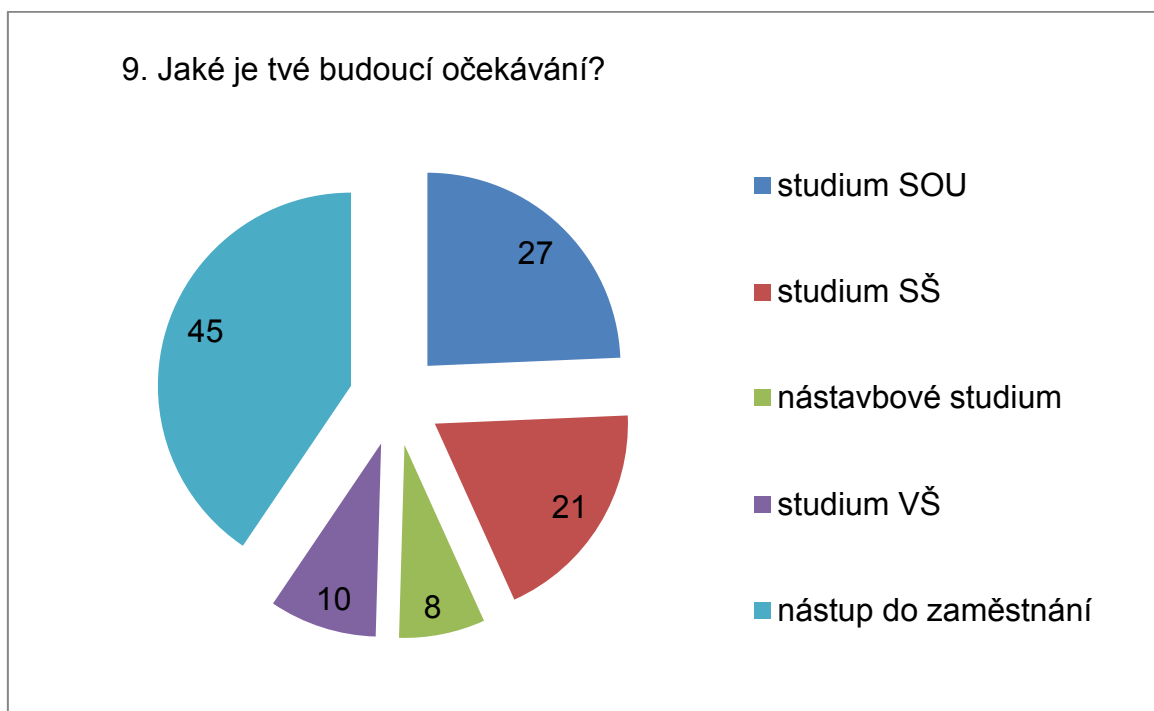
graf č. 7

graf č. 8

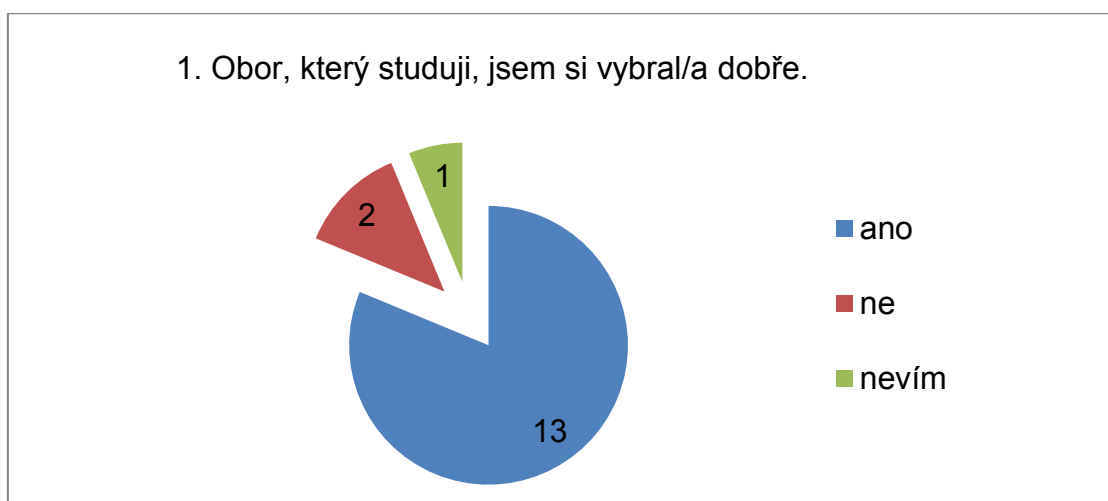
graf č. 9

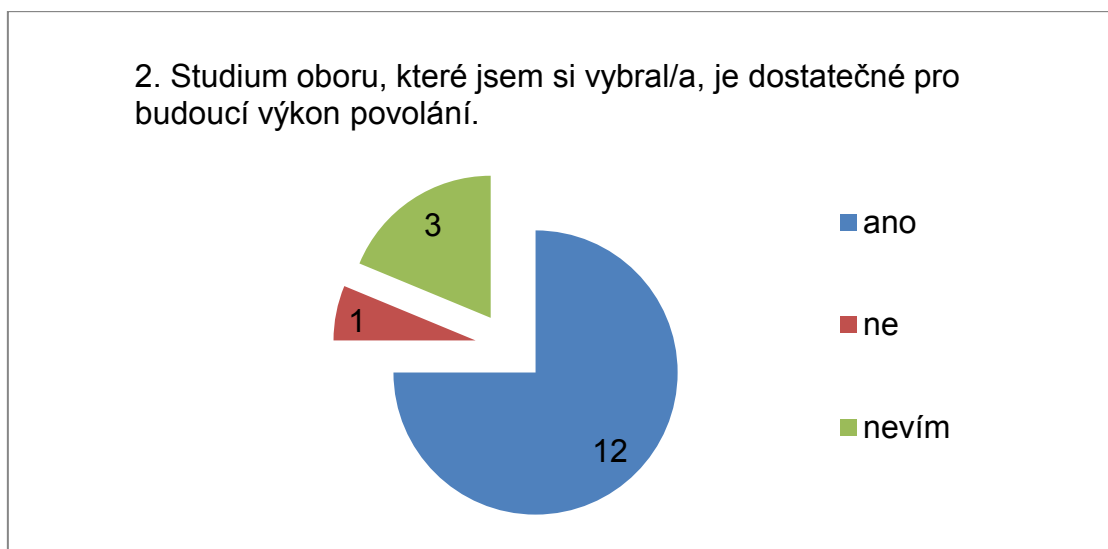
IV. GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU PRO SOU

- uvedené hodnoty představují zjištěné reálné hodnoty z celkového počtu 16 dotazovaných romských studentů SOU

graf č. 1

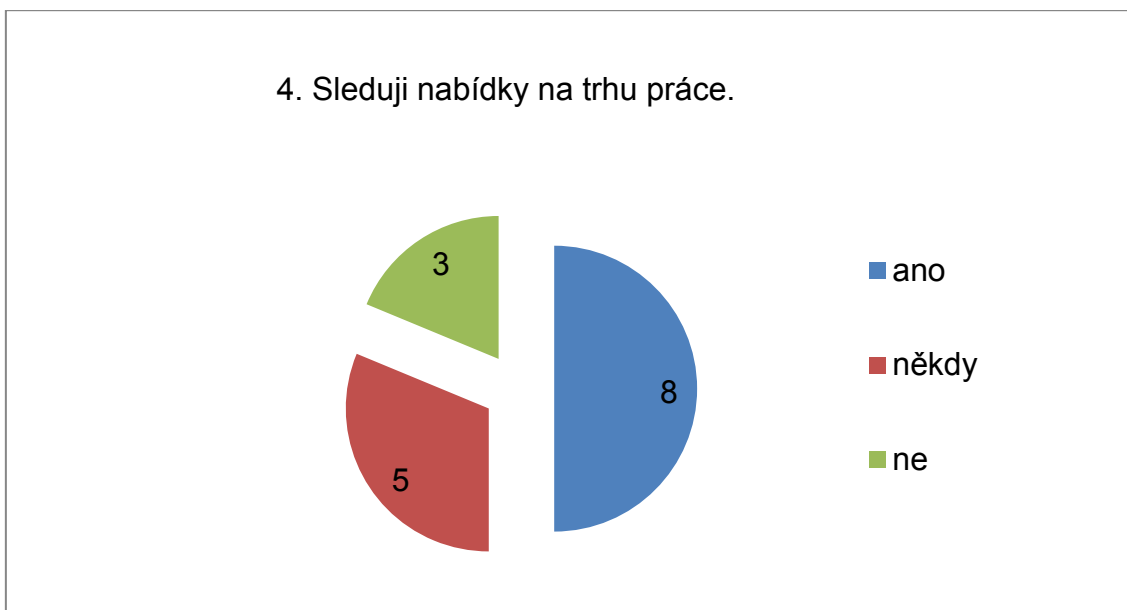
graf č. 2

graf č. 3

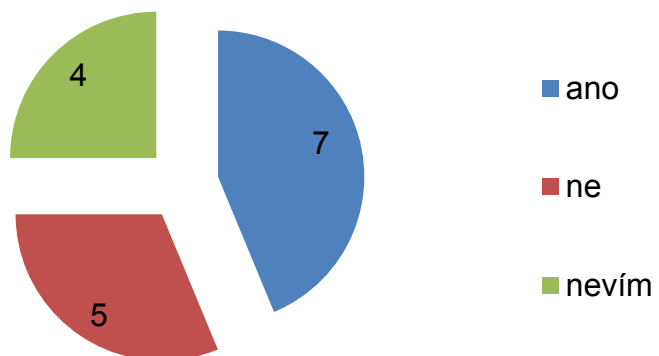

graf č. 4

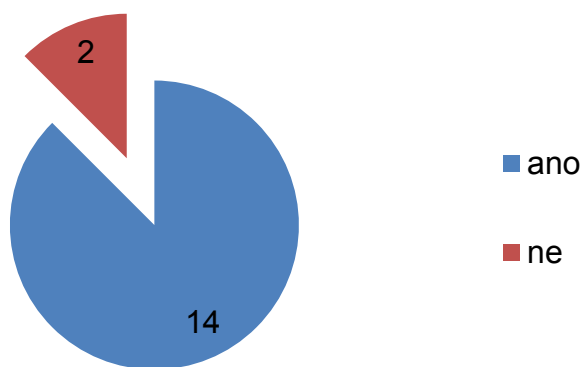
graf č. 5

5. Uvažuji o prodloužení studia a dokončení úplného středoškolského vzdělání maturitní zkouškou.

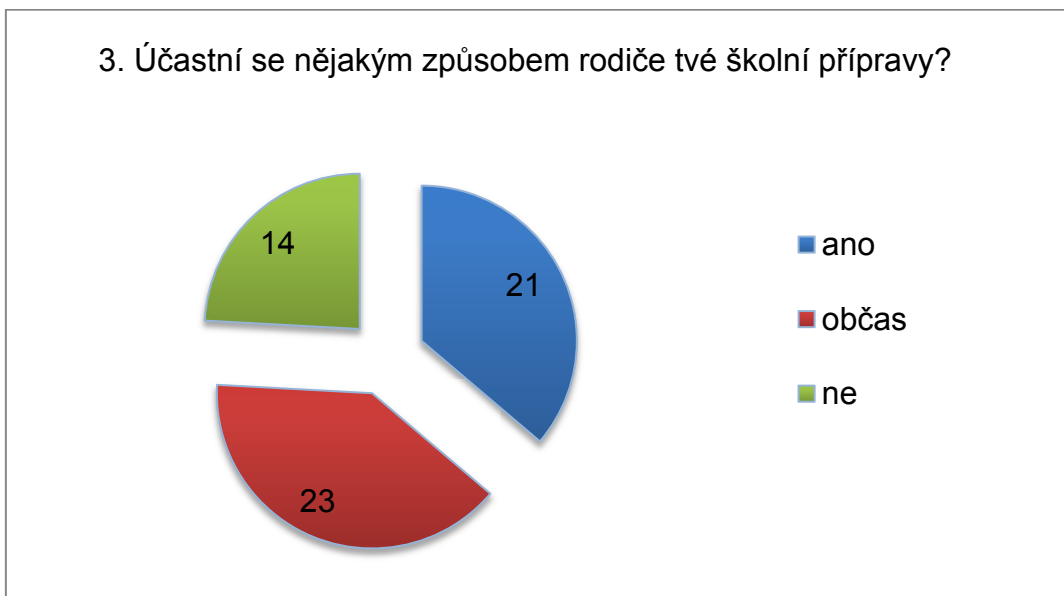

graf č. 6

6. Je pro tvoji budoucnost a další uplatnění na trhu práce vzdělání?

graf č. 3

graf č. 4

